

№1 (10194)
6 қаңтар
сейсенбі
2026 жыл

Жалағаш жаршысы

«zhalaqash-zharshysy.kz»
ақпараттық агенттігі

Аудандық қоғамдық-саяси газет

Газет 1934 жылдың 10 қаңтарынан бастап шығады

Сұхбат

Қасым-Жомарт Тоқаев,
Қазақстан Республикасының Президенті:

Қазақстан жаңғырудың жаңа кезеңіне қадам басты

— Құрметті Қасым-Жомарт Кемелұлы, Сіз жыл сайын мерзімді баспасөзге ауқымды сұхбат беру арқылы белгілі бір саяси дәстүр қалыптастырдыңыз деуге болады. Осы орайда «Turkistan» газетінің ұсынысын қабыл алаңызды үшін ризашылығымызды білдіреміз...

— «Turkistan» газеті 30 жылдан бері тұрақты шығып келеді. Бұл — Қазақстандағы ең ықпалды басылымының бірі. Газеттің атауында да өте үлкен мән-мағына бар. Басылым тілшілері ел ішіндегі өзекті мәселелермен қатар, тұтас түркі жұртына ортақ тақырыптарды да көтеріп жүреді. Бұл өте жақсы дәстүр деп санаймын.

Шетелде жұмыс істеп, түрлі салада табысқа жеткен қазақтар туралы мақалаларды қызығушылықпен оқимын. Қазақстан мен өздері тұрып жатқан елдер арасындағы ынтымақтастықтың дамытуға үлес қосып жүрген осындай үш азаматты арнайы марапаттадым.

Газет-журналдар қайта өрлеу дәуірінің бастауында тұр. Себебі әлеуметтік желі адамның ойлау (танымдық) қабілетіне зор зиян келтіріп жатыр. Жасы қырыққа жетсе де, білімі мен ой-өрісі он бес жастағы жасөспірімдер деңгейінде қалып қойған азаматтарды қазірдің өзінде кездестіруге болады.

Өз басым мерзімді баспасөзді жас көзімнен үзбей оқытатын рас. Әлі күнге дейін осы әдетімнен жаңылған емеспін. Қазіргі таңда баспасөз заман талабына бейімделіп, ақпарат айдынынан өз орнын тауып отыр. Газет тілшілері жан-жақты шолулар мен терең сараптамалар жасауға баса мән береді, ағартушылықпен айналысады. Кәсіби әрі өз ісіне адал журналистер сапалы материалдар әзірлеп, дәстүрлі құндылықтарды сақтауға елеулі үлес қосып келеді. Мен сүйікті Отанымыздың игілігі үшін барлық салада табысты еңбек етіп жүрген мықты азаматтар туралы мәліметтерді көбінесе газеттерден аламын. Ел ішіне кең таралған TikTok, Instagram немесе Telegram арналары еңбек адамдарының шынайы тыныс-тіршілігінен алыс екенін өзіңіз де жақсы білетін шығарсыз.

Қоғамымыз елең етерлік жаңалық оқып, бейнежазба көрумен шектелмей, мән-мағынасы терең ақпараттың да қадірін білгені дұрыс деп санаймын. Көптеген жастарымыздың да дәл солай ойлайтынына қуанамын. Себебі олар адамды тығырыққа тірейтін елес-қиял өлемінде өмір сүруді емес, нағыз білім-ғылым жолына түсуді мақсат тұтады. Оқу мәдениеті жоғары өлгер әрдайым жаңандық дамудың алды шебінде бола беретіні сөзсіз. Бұған еш күмәннің жоқ.

— Сұхбатымыздың бас жағында әдеттегідей өткен жылдың қорытындысы туралы сұрағым келеді. Былтыр өте көп оқиға болғаны белгілі. Дегенмен 2025 жылдың басты нәтижесі қандай деп ойлапсыз?

— Шынымен де, айтулы оқиғалар аз болған жоқ. Көзді ашып-жұмғанша бір жыл өте шықты, бұл сұрағыңызға табан астында жауап бере қою қиын. Мысалы, экономикамыз 6 пайыздан астам өсті. Ішкі жалпы өнім 300 миллиард доллар межесіне жетіп, жан басына шаққанда 15 мың доллардан асты. Бұл — елімізбен қатар, бүкіл өңір үшін рекордтық көрсеткіш. Жалпы, ойдағыдай жұмыс істелді деуге болады. Бірақ мән барлық мемлекеттік қызметшілерге тоқмелісіп, масайрап отыруға мүлде болмайтын үнемі айтсамын. Шығыс халықтары «Тегіс жолдың өзінде тосқауыл бар» дейді. Біз тынымсыз еңбектеніп, тек алға ұмтылуымыз керек. Оның үстіне түйіні тарқатылмаған түйтікідер аз емес.

Бұл — ең алдымен, инфляция деңгейінің жоғары болуы. Соның салдарынан азаматтарымыздың әл-ауқатын арттыруға арналған еңбектің бәрі текке кетіп жатыр. Биыл Үкімет пен өкімдер мемлекетіміздің әлеуметтік-экономикалық тұғырын нығайту үшін көп жұмыс істеуі керек.

Дей тұрғанмен, еліміздің реформаларды жүзеге асыруға біржола бет бұрғанын өткен жылдың басты қорытындысы деуге болады. Қазақстан жаңғыру жолында қарышты қадам басып, барынша өркениетті ел бола бастады. Қоғамда өскелең ұрпақтың жарқын болашағы үшін түбегейлі өзгеріс жасау аса маңызды екені туралы нақты түсінік қалыптасты.

АҚШ президенті Трамптың «ақылға сыйымды ой» стратегиясының ықпалымен жаяндаулар үдерісі кейінге ысырыла бастады. Біз де Қазақстанда әділдік, заң мен тәртіп, еңбеккерлік сияқты мемлекетіміздің болашағы үшін айрықша маңызды қағидаттарға негізделген қоғам құрып жатырмыз. Ұзақ мерзімге арналған нәтижеге жету үшін бұл жұмыс жаңа жылда екі есе тың қарқынмен жалғасын табады.

— Былтыр жаңа Салық кодексі қызу талқыға түсті. Жұрттың көкейіне күдік-күмән уялап, көптеген сауал туындады. Бір жағынан, қажетті экономикалық реформалары жүргізуге мүмкіндік беретін, екінші жағынан, азаматтардың тұрмыс жағдайын төмендетіп жібермей, таразы басын тең ұстайтын тиімді жол бар ма?

— Әрине, салық реформасы — өзекті мәселе және бұған қатысты пікірталастардың болуы әбден түсінікті. Дегенмен, ел ішінде дүрбелең туғызып, жұртты дүрліктердің ешқандай жөні жоқ. Мұндай реформа көптеген елде жүргізіліп жатыр. Мысалы, Ресейде қосымша құн салығы жуырда 22 пайызға дейін көтерілді.

Біздің реформамыз — қатардағы «фискалдық науқан» емес, салық жүйесін қайта құру деген сөз. Алдымызда тұрған басты міндет — экономиканың тұрақты өсімін қамтамасыз ету. Үкіметке ашық әрі ұғынықты Салық кодексін әзірлеу тапсырылды. Министрлер кабинетінің бұл тапсырманы қаншалықты табысты орындап шыққанын биыл көретін боламыз.

Бұрынғы Үкімет қосымша құн салығын, тіпті 20 пайызға дейін көтеруді ұсынды. Олар фискалдық саясатта қателік жіберілгенін ескере отырып, мұндай қадамның өте қажет екенін мойындады. Талқылау барысында қазіргі Үкімет те қосымша құн салығын 20 пайызға дейін көтеруді ұсынды. Алайда мен Үкіметке оның жоғарғы шегін 4 сатыға төмендету туралы тапсырма бердім.

Жаңа Салық кодексінде бақылау жасауға емес, өзара серіктестік орнатуға баса мән беріледі, яғни осы үдеріске қатысушылардың бәрі — мемлекет те, бизнес те, азаматтар да өз міндетін адал орындауға тиіс. Бірін-бірі өзара толықтырып тұратын мұндай жүйеде салық төлеу ауыртыпалық ретінде қабылданбайтын болады. Түптеп келгенде, салық төлеу дегеніміз — заманауи қоғамдық келісімшарт деген сөз. Салық төлеуіңіз — қызмет көрсетіледі, инфрақұрылым салынады, қауіпсіз орта қалыптасады, тың мүмкіндіктер пайда болады. Керек де, сенің, бұл — әділдік бөлу үшін жүктемені қайта бөлу құралы, әлеуметтік тұрықдан өлсіздерді қолдау және экономикалық тұрғыдан «белсенді ортаны» одан әрі дамыту тәсілі.

Бүкіл әлемде фискалдық саясаттың тиімділігі оны жүргізудің сапасымен, жұрттың салық жөніндегі сауатымен және қоғамның сана-сезімімен өлшенеді. Салық төлеу мәдениеті дәл осылай қалыптасады. Салық төлеу бұрын міндет болса, енді отаншылдықтың озық үлгісіне айналады. Мұны сыйбайлас жемқорлыққа қарсы қоғам құрудың төте жолы деуге болады. Себебі салығын адал төлейтін азаматтар өз қаржысының алаяқтардың қалтасында кеткенін мүлдем ұнатпаса, анық.

— Экономикалық реформалар тауарлардың бағасы мен қызметтердің тарифіне салмақ салады. Жұрт бұған алаңдап отыр. Сіз Үкіметке осы мәселені шешуге арналған нақты шаралар жоспарын әзірлеуді тапсырдыңыз. Бұл жұмыс реформаның сапасы мен қарқынына әсер етпей ме? Азаматтарымыз әл-ауқатымызды жақсартады деп күтіп жүрген реформаның нәтижесін жоққа шығармай ма?

— Әлемдік тәжірибеге қарасақ, реформалар қолға алынған кезде жұртшылық оны көп жағдайда түсінбей, қабылдамай жатады. Ондай кезде барлық жауапкершілікті арқалай алатын көшбасшының рөлі айрықша. Мен Мемлекет басшысы ретінде осындай жауапкершілікті өз мойныма аламын. Болашақта да бұған дайынмын. Мәнімен бірге жұмыс істеп жатқан азаматтар мұны жақсы біледі. Әрине, бұл кедергісі көп, қиын жол екенін түсінемін. Тарихта реформаторлардан гөрі басқыншылар мен популистердің аты көбірек қалып жатады. Бірақ Қазақстан үшін басқа жол жоқ. Біз бір жерде тоқтап қалмай, алға қарай нық қадам басу үшін реформаларды қалайда жүзеге асыруымыз керек.

Азаматтарымызға зияны тимеуі үшін қыс мезгілінде тарифтерді өсіру өкімшілік тәсілдер арқылы уақытша тоқтатылды. Сонымен бірге Үкіметке бюджет қаржы-

сын барынша тиімді пайдалану міндеті жүктелді. Экономикаға ақшаны орынсыз құя беруге болмайды, бұл инфляцияны күшейтіп жібереді. Қазақ бюджеттік тәртіп керек. Қаржы ресурстары мемлекетке қажетті жобаларға ғана жұмсалуға тиіс. Былтыр қараша айында Үкімет, Ұлттық банк, Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі бірлесіп, үш жылдық бағдарлама қабылдады. Құжат азаматтардың әл-ауқатын жақсарту үшін инфляцияны төмендетуге арналған.

Халықаралық сарапшылар Қазақстанның «орташа табыстар қақпағына» түсіп қалғанын дұрыс байқап отыр. Ашығын айтайын, бұл — экономика туралы оқулықтан алынған жалпылама ұғым емес, құн сайын көптеген азаматымыздың басынан өтіп жатқан өмір шындығы. Жұрт табыс тауып жатыр, тіпті жақсы табыс табатындар да бар. Бірақ оның бәрін инфляция жеп қояды немесе ипотека төлеу, балаларды оқыту, ата-анаға көмектесу сияқты күнделікті тірлікке жұмсалып, жоқ болып кетеді. Ауырып қалу немесе жұмыстан айырылу секілді көз келген көлденең кедергі тұрмыстағы тұрақтылықты бұзып жіберуі мүмкін.

Мен кезінде баспана алу, балалардың оқу ақысын төлеу, емделу үшін зейнетақы жинағын пайдалануға рұқсат беру туралы шешім қабылдадым. Көбісі солай жасады, бұл шешімге ризашылықтарын да білдіріп жатты. Бірақ әдеттегідей, стоматология қызметін көрсетеміз деген желеумен зейнетақы қорынан 200 миллиард теңгеден астам қаржы жұмырған алаяқтар да табылды. Құқық қорғау органдары қазір бұл мәселемен айналысып жатыр. Осы медициналық қызмет түріне зейнетақы жинағын пайдалануға тыйым салуға тура келді. Бірақ басқа да қиырлық тәсілдер пайда болды, тіпті пластикалық отаға төлем жасайтындар бар.

Ал бизнес өкілдеріне келер болсақ, олар жұмыс орындарын ашып, салықтарын адал төлейді. Алайда, несие өсімінің жоғары болуы, айналымдағы қаражаттың аздығы олардың кең ауқымда дамуына, жаңа нарықтарға шығуына, заманауи технологияларды енгізуіне мүмкіндік бермей тұр.

Экономиканың құрылымы өзгеріп жатыр. Дегенмен, меніңше, өзгеріс қарқыны баяу. Халықаралық қаржы институттары мен рейтинг агенттіктерінің бағалауына, елімізді бақытты, тіпті бай мемлекет деп атауға болады. Бұл сөздің жаны бар. Соған қарамастан, экономикамызда теңсіздіктер өлі де сақталып отыр. Оның бәрін шұғыл реттеп, түзу жолға салуымыз керек. Біз бұл жағдайды білеміз, оны жұрттан жасыратын ойымыз жоқ. Мұндай қиындықты көптеген мемлекет басынан өткеріп жатыр. Біз «өсім ауруы» мәселесін міндетті түрде шешеміз. Нақты жоспарымыз бар.

— Қазақстан былтыр энергетикалық және коммуналдық секторда реформа жасауға кірісті. Бұл — Тәуелсіздік жылдарындағы ең ауқымды реформа. Осы бағыттағы жұмыстар әбден тозған инфрақұрылымды жаңғырту мәселесін шеше ала ма?

— Шынымен де, Үкімет энергетикалық және коммуналдық нысандарды жаппай жаңғырту жұмыстарын қолға алды. Ұзындығы жүздеген шақырым болатын инженерлік желілер мен электр қуатын тарататын желілер салуымыз керек. Бүгінгі таңда осы ауқымды жобаның есеп-қисабы әзірленіп жатыр.

Қазірдің өзінде қауіпті «қызыл» аймақта тұрған жылу электр станцияларының саны 19-дан 10-ға дейін азайды. Қабылданған шаралардың нәтижесі көріне бастады. Нысандардың апаттық жағдайға тап болу қаупі сөйлеп келеді.

Дегенмен, әбден тозып, өуіріммен өрех тұрған инфрақұрылымды қалпына келтіру жеткіліксіз, жұмыс тәсілін өзгерту керек. Сондықтан жаңғырту шаралары

ең басты міндетті шешуге тиіс, яғни салаға инвестиция салу үшін қолайлы жағдай жасап, нағыз нарықтық тетіктер қалыптастыруы қажет.

Үкіметтің шұғыл шаралары мәселенің түпкі мәнінен туындап отыр. Себебі энергетика және тұрғынүй-коммуналдық шаруашылығы кез келген мемлекеттің өмір сүруіне аса қажетті тұғыр саналады. Бұл негіз шайқалса, басқасы түгел күйрейді.

Тамыры тереңге кеткен экономикалық мәселелерге ондаған жылдар бойы назар аударылған жоқ. Қалалар мен ауылдардағы инфрақұрылым тозды, энергетика нысандары мен коммуналдық желілер әбден ескірді.

Қордаланған түйтікідер күрмеуі қиын күрделі мәселеге ұласты. Бұл сала жыртқыш-төсігін жанталаса жамап-жақап, бюджет қаржысын үздіксіз құюға тура келетін «коммуналдық аждаһаға» айналды. Бұған жұрттың өті үйреніп, азаматтар шарасыз күйге түсті.

Соған қарамастан біздің үкіметтеріміз «авгидің атқарасын» тазалауға асыққан жоқ. Себебі мұндай күрделі жұмыс ешкімге жақсы атақ әкелмес еді. Ең дамыған отыз мемлекеттің қатарына қосылу сияқты «керемет» бағдарламалар әзірлеп, оның «табысты» орындалғаны туралы баяндау әлдеқайда жеңіл болатын. Шындықты жасырып, бір сәттік алдамшы жетістіктерге ұмтылу ақырында мемлекетіміз үшін тым қымбатқа түсті.

Шынымды айтайын, жеке абыройымды ойласам, мен де бұл жұмысты келесі басшылыққа ысыра салар едім. Бірақ халықтың көзі үйренген таптаурын түсініктерге қайшы келсе де, мен үшін қағаз жүзінде емес, іс жүзінде нақты нәтижеге қол жеткізу бәрінен де маңызды.

Электр қуатының арзандығы кімге тиімді болды? Табысы шамалы көпбалалы отбасыларға емес, ірі кәсіпорындарға өте тиімді болды.

Арзан жанар-жағармайдың қызығын кім көрді? Әдетте қоғамдық көлікпен жүретін студенттер мен зейнеткерлер емес, билікке жақын жүретін, қазір жұрт олигархтар немесе олигополия деп атайтын кәсіпкерлер көрді.

Коммуналдық қызметтердің тарифін төмен ұстап тұру кімге ыңғайлы болды? Әр түбіртектелі соманы уақыттылы төлеп отырған адал азаматтарға емес, «коммуналдық былық-шылықты» пайдаланып, қалтасын қалыңдатқан делдал-кәсіпкерлерге қолайлы болды.

Посткөрсеткіс кеңістіктегі ең төмен бағалар мен тарифтер Қазақстанға тиесілі. Соның салдарынан, біз амалсыздан арзан жанар-жағармайды көрші мемлекеттерге астыртын тасымалдайтын, сол арқылы олардың экономикасына дөмеу көрсететін өлге айналды.

Сол себепті тарифтің төмен болуы қарапайым тірлік көшіп жатқан адамдарға пайдалы деген жалған сенімнен арылатын уақыт жетті. Іс жүзінде бұл — ауқатты азаматтарға жасырын түрде берілетін субсидия.

Әлеуметтік әділдікті қалпына келтіру үшін, ең алдымен, мәселені шешу жолдарын өзгерту қажет. Мемлекет көмекке шын мұқтаж адамдарға ғана тікелей, атаулы өтемақы төлеу арқылы қолдау көрсетуге міндетті. Сондықтан тарифтерді көтеру — ақылға қонымды, яғни тиімді және әділ экономика құру үшін аса қажет қадам. Кім қанша тұтына, сонша төлейді, қолдауға шынымен зәру адамдарға ғана көмек беріледі. Тарифтер әділетті болуы керек, яғни «неғұрлым көп тұтынаған, соғұрлым көп төлейді» деген қағидат берік орнығуға тиіс. Мен осындай нақты міндет қойып отырмын. Алғашқы оң нәтижелер бар. Төлем жүйесін сараланған тәсіл енгізді. Суды және электр қуатын барынша үнемдеп пайдаланатын тұрғындар «тұтынудың әлеуметтік нормасына» сәйкес төлемді ең төмен тарифпен төлейтін болды.

Жалағаш 2-3 бетте

Жылан жылы атқарылған жұмыстарды саралап, жылқы жылына да қадам бастық. Өткен жылды толайым табыспен қорытындылаған аудан жұртының жаңа жылда мақсаты айқын. Биыл да ауданның әлеуметтік-экономикалық дамуына серпін беретін жарқын жобалар қолға алынбақ. Осы жолда аянбай еңбек еткен азаматтардың өнегелі өмір жолы — өскелең ұрпаққа өнеге. Ал оларға құрмет көрсетіп, саналы ғұмырын кейінгі буынға үлгі ету — бізге міндет. Жаңа жыл қарсаңында аудан әкімі Ардақ Ибраимов ауданның дамуына еселі еңбегімен сүбелі үлес қосқан бірқатар ардагердің отбасына арнайы барып, облыс әкімінің құттықтауын жеткізді.

Қариялар құрметке бөленді

Аудан әкімі Ардақ Әбдіғаппарұлы алдымен ардагер ұстаз, Жалағаш ауданының құрметті азаматы Дина Нұржанқызының шаңырағына барып, мерекелік лебізін білдірді. Көп жылдар бойы ұрпақ тәрбиесін сүбелі үлес қосқан білікті ұстаздың еңбегіне ризашылығын білдіріп, облыс әкімінің атынан арнайы сыйлығын табыс етті.

Бәсекеге қабілетті ұрпақ қалыптастыруда ұстаздың рөлі ерекше маңызға ие. Осы жолда мәртебелі мамандыққа адал еңбек етіп, өскелең ұрпақ бойына білім нәрің сіңіруде қажырлы еңбек еттіңіз. Сіздің саналы ғұмырыңыз — кейінгі буынға үлгі. Жаңа жыл елімізге, аймаққа, ауданға, өзіңізге тек жақсылығымен келсін. Отбасыңызға амандық, зор денсаулық, қажымас қайрат тілеймін. Бүгінгі ауданның білім саласында үлкен жетістіктер барын жақсы білеміз. Ал сол оң нәтижені қалыптастыруда сіздің өзіндік қолтаңбаңыз бар. Бүгінгі буынға өзіңізді бағдарлам деп білеміз. Жаңа жылыңыз құтты болсын, — деді аудан әкімі.

Мұнан кейін Ардақ Ибраимов Бұқарбай батыр ауылдық округіне табан тіреді. Батыр атындағы ауылдың ардагерлер кеңесінің төрағасы, еңбек ардагері Қабыланбек Нұрмағанбетовтың шаңырағына арнайы барған аудан әкімі қазыналы қарияны жаңа жылымен құттықтап, құрмет көрсетті.

Ардақ Әбдіғаппарұлы Тан ауылдық округінің ардагері Болатбек Жәнібековтің де үйіне барып, мерекелік құттықтауын жеткізді.

— Сіздердің өнегелі өмір жолдарыңыз — өскелең ұрпақ үшін үлгі. Ардагерлерге құрмет көрсету — біздің парызымыз. Жаңа жыл сіздерге және отбастарыңызға амандық, әр шаңыраққа шаттық әкелсін, — деді аудан әкімі.

Кездесу барысында ардагерлер де көрсетілген құрмет пен ыстық лебізге алғысын білдіріп, елдің тыныштығы мен бірлігінің арқасында ауданда ауқымды жобалар жүзеге асып жатқанын жеткізді.

— Үлкенге құрмет көрсету де — үлкен мәртебе. Бүгін арнайы өзіңіз келіп, аймақ басшысының құттықтауын жеткіздіңіз. Алғыстан басқа айтарымыз жоқ. Аймақта, ауданда ауызбіршіліктің арқасында жарқын жобалар жүзеге асып жатыр, бәріне ел куә. Түсінген адамға тыныштықтан, ынтымақтан артық байлық жоқ, сол елдің ынтымағы бұзылмасын. Бірлігіміз бекем болсын, бүгінгідей, аймақтың, ауданның дамуын сол ынтымақпен байланыстырамыз. Кешегі ауылдарға сапарыңызда жылқы жылында да жақсы жобалар жүзеге асатынына куә болдық. Мұның бәрі елдің талап-тілегінен туындап отыр. Халық үніне құлақ асып, аудан жұртының мәселесін шешуде еселі еңбектеріңізге сәттілік, толайым табыс тілеймін, — деді қазыналы қария Қабыланбек Нұрмағанбетов.

Ерлан СОЗАҚБАЕВ

Андатпа

Еңбекпен еңсе тіктеген

4

2 ҚОҒАМ

Қазақстан жанғырудың

Бұл қадам бұрынғы жүйеден бас тартып, әлеуметтік игіліктерді әділ бөлетін жүйе құруға мүмкіндік береді. Елдің ресурстарын таңдаулы адамдар емес, барша жұрт бірдей пайдалануға тиіс. Сонда ғана заманға сай инфрақұрылым мен тиімді энергетика жүйесін қалыптастыра аламыз. Осылайша, экономиканың сапалық тұрғыдан өсуіне зор серпін береміз.

— *Сіз Қазақстан үшін көлік және логистика саласының маңызы артып келе жатқанын жиі айтасыз. Бұл бағыттағы жұмысты негізгі басымдық ретінде белгілеп бердіңіз. Осы саланы дамыту үшін қандай шаралар қабылданды және алда қандай жоспарлар бар?*

— Еліміз үшін көлік-логистика саласының әлеуетін арттыру — стратегиялық маңызы бар міндет. Төңірге тікелей шығатын жолы болмаса да, Қазақстан Еуразия құрлығының кіндік тұсында, яғни негізгі транзиттік күре жолдар тоғысқан жерде орналасқан. Бұл — үлкен артықшылық, біз оны ел игілігіне жарата білуге тиіспіз. Мақсат-мүддемізге сәйкес Қазақстандағы Еуразияның көлік алағы (хабы) ретінде қалыптастыру — бұл салада атқарылатын жұмыстың басты бағыты.

Осы орайда жақында іске қосылған «Достық — Мойынты» жаңа теміржол магистралінің мән-маңызын атап өткім келеді. Бұл жоба осы жол арқылы Қытай мен Еуропа арасында тасымалданатын жүк көлемін бес есе арттыруға мүмкіндік береді. «Мойынты — Қызылжар», «Бақты — Аягөз», «Дарбаза — Мақтаарал» теміржол желілерін жаңадан іске қосу жоспарымызда тұр. Жалпы, 2030 жылға дейін 5 мың шақырым теміржолды салып, жаңғырту және 11 мың шақырым теміржолды жөндеу көздеіп отыр.

Елорда мен батыс аймақтардың арасындағы қашықтықты 500-ден астам шақырымға қысқартатын «Орталық — Батыс» күре жолы құрылысының стратегиялық маңызы өте зор.

Біз ел шекарасынан тыс жерді де қамтитын кең ауқымды көлік жүйесін құра алдық. Қазақстан мұхит жолдарына тысқары тұрса да, Сары теңіз бен Қара теңіздің арасында жүк терминалдарының желісін қалыптастырды. Еліміздің аумағы арқылы өтетін 12 халықаралық көлік дәлізі, атап айтқанда, 5 теміржол 7 автокөлік дәлізі бар. Қытай мен Еуропа арасында құрлықпен жетекізгілетін жүктің шамамен 85 пайызы осы жолдармен тасымалданады.

Әрине, мұның бәрі — табысқа опанай жете қоямыз деген сөз емес. Бұл саладағы бәсеке күшейіп келеді. Себебі көлік және логистика мәселесі геосаясаттың ажырамас бөлігіне айналды. Осы тақырып жоғары деңгейдегі келіссөздердің күн тәртібіне біржола енді. Сондықтан Қазақстан үшін де оның айрықша маңызы бар.

Еліміз Қытайдың «Бір белдеу — бір жол» атты мегажобасын, «Солтүстік — Оңтүстік» дәлізін және Транскаспий көлік бағытын, яғни «Орта дәлізді» дамытуға белсене атсалысып келеді. «Ресей — Қазақстан — Түрікменстан — Иран» бағытымен теңіз айлқатарына шығып, жүк тасымалдаудың болашағы зор деп санаймыз. «Орта дәліздің» жұмысына Қытайдың қосылуын құптаймыз.

Жалпы, бұл саланың әлеуеті өте жоғары. Мұнда тек инфрақұрылым туралы сөз болып отырған жоқ. Экономиканың барлық дерлік секторы осы іргелі салаға келіп тоғысады. Сондықтан Үкіметтің алдында заманауи инженерлік және сервистік инфрақұрылымы бар көлік-логистика тораптарын салу, теңіз порттарың әуежайлар мен теміржол вокзалдарын жаңғыртып жөндеу, сондай-ақ тиімді цифрлық экжүйеі қалыптастыру міндеті қойылды.

— *Мемлекет кейінгі жылдары ауыл шаруашылығын дамытуға баса мән беріп отыр. Бұл шаруармен үкіметтердің бәрі айналысты. Бірақ осы аса маңызды саладағы мүткіңдер ақыры шешімін тапқан жоқ. Әр министр өз бағдарламасын жүзеге асырмақ болды. Соның салдарынан қыруар ақша құмға сіңіп жоқ болды. Енді біз еліміздің бұл саладағы әлеуетін ойдағыдай пайдалана аламыз ба?*

— Мемлекеттердің көбі ауыл шаруашылығына бюджеттен қыруар қаржы бөледі. Солардың қатарында Қазақстан да бар. Шаруаларға 2024 жылы 580 миллиард теңге, бытыр 1 триллион теңге жеңілдетілген несие берілді. Бұл — өте қомақты қаржы. Соңғы он жылда шаруаларға көрсетілген қолдаудың көлемі 10 есе артты, бірақ оның тиімділігі күмен тудырады. 2015-2024 жылдары ауыл шаруашылығындағы жалпы өнім көлемі 2,5 еседен астам өсті. Бұл көрсеткішті одан да көбіейтуге болар еді.

Есесіне, егін шаруашылығындағы нәтижелер өте жақсы болды. Астық пен үш экспорты рекордтық деңгейге жетті, өнім жеткізілетін елдердің географиясы кеңейе түсті. Бұл — егінің шығымдылығы мен ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігін арттыруға арналған шаралардың нақты нәтижесі.

Енді басқа бағыттардағы жұмысты қушейтеу қажет. Ең алдымен, мал шаруашылығын дамыту керек. 2035 жылға қарай әлемде мал етін тұтыну көлемі 233 миллион тоннаға дейін өседі. Соған сәйкес, оның импорты 27 миллион тоннаға дейін артады. Қазақстанның, сыртқа, әсіресе Азия елдеріне ет шығаратын ірі экспорттаушыға айналатын мүмкіндігі бар. Сондықтан бытыр қарашада өткен Ауыл шаруашылығы еңбеккерлерінің екінші форумы да осы мал шаруашылығы саласына арналды.

Білік ауыл шаруашылығын сапалық тұрғыдан дамыту үшін көп жұмыс істеп жатыр. Бірақ қоғамның инвестиция құю қалаған нәтижеге жеткізе бермейді. Оның тиімді жұмсалыуына баса назар аудару керек. Мен бұл туралы жуырда Таразға барған сапарымда айттым.

Іргелес елдердің бірде-біреуінде ауыл шаруашылығына мемлекет тарапынан мұндай ауқымды көмек көрсетілмейді. Ол жақтағы шаруалар Қазақстандағы әріптестеріне жақсы жағдай жасалғанына таңғалып, оларды «ағрарлық олигархтар» деп атай бастады. Дегенмен, еліміздегі шағын шаруашылықтар жетіктік көлемде субсидия ала алмай отыр. Үкіметке осы мәселеге айрықша назар аудару туралы тапсырма берілді.

Әлбетте, субсидиялар керек. Әсіресе қазіргі кезеңде өте қажет. Бірақ мұның көрі әсері де бар. Себебі масылдық пиғыл туызыып, ауыл шаруашылығына қауіп төндіруі мүмкін. Сондықтан қазір Үкімет кооперативтерге, яғни шаруалар бірлестігін құруға қайта оралу мәселесін қарастырып жатыр. Кооперативтер еңбек өнімділігін және ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігін арттыра алады. Сондай-ақ дайын өнімді сататын нарықтарға жақын болуға, тұтынушылармен ұзақ мерзімге арналған қарым-қатынас орнатуға көмек ашады.

Дамыған елдердегі кооперация жақсы қырынан көрініді. Тіпті ірі корпорация деңгейіне жеткен бірлестіктер бар. Қазақстанның барлық ауылында табыс кооперация құруға негіз болатын алғышарттар жеткілікті. Шаруалар жазда малын бағып, сүт, ет, тері, жүн жинап, оны өңдеу үшін күш біріктіре алады. Солай етуге тиіс те. Күнкөрістен өсіп-көңдеуге бастайтын жол — осы. Кооперацияны бірлік пен жасампаздық идеологиясы деп те қарастыруғн дурыс.

Бірақ кооперация өзінен өзі пайда бола салмайды. Ел ішінде егжей-тегжейлі түсіндіру және ұйымдастыру жұмыстарын қолға алу қажет. Алайда, бірлестік құру ісін науқанға айналдырып, жұртқа қысым көрсетуге, оларды мәжбүрлеуге жол берілмейді.

— *Жиі талқыланатын тақырыптың бірі — туризм. Бытыр әлемдік деңгейдегі кейбір ақпарат құралдары Қазақстанды саяхат жасауға ең лайық елдердің қатарына қосты. Дегенмен, еліміздегі курорттар мен танымал туристік орындардың жаппай қонақ күтуге дайындығына күмән жоқ емес.*

— Мұндай күмәннің туындауы заңды. Мен Үкіметке ескерту жасағаннан кейін туризмді дамыту жұмыстары жандана түсті. Алайда, алдымызда ұзақ та күрделі жол тұр. Бұл — экономика, мәдениет, қауіпсіздік және бизнес — барлығы бір жерге тоғысатын күрделі сала. Мұнда өз жұмысына жан-тәнімен берілген кәсіби мамандар, ең бастысы, нағыз отаныш азаматтар жұмыс істеуі керек. Туризм саласында жалқаулық пен нөмқұрайлылыққа, ашкөздік пен дереклікке жол жоқ.

Бытыр Қазақстанға миллиондаған шетел азаматы келді. Ішкі туризм қарқыны дами бастады. Мұның бәрі — өте жақсы үрдіс.

Әлем елдері туристерді тарту үшін жеке инвесторларға қолайлы жағдай жасап отыр. Біздің елде керікті жерлер өте көп. Қазір экотуризмге деген сураныс жоғары. Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстанға тең көлетін ел жоқ секілді көрінеді. Алайда, белгілі бір себептерге байланысты, соның ішінде жауапты тұлғалардың біліксіздігі мен нөмқұрайлығының кесірінен туризмнің болашағы зор осы бір саласы өлі күнге дейін көңже қалып отыр. Әзірге теңестіру, яғни презентация жұмыстарынан әрі аса алмай жатырмыз.

Туризмнің дамуына тұмса табиғатты қорғау деген желеумен көз келген жобалар қарсы науқан ұйымдастыратын кейбір «эко-белсенділер» зиян келтіріп отыр. Көпшілігінің табиғатта шаруасы да жоқ. Олар өзінің танымалдығын арттыру үшін қоғамды дүрліктерүді, қазіргі тілмен айтқанда, «хайп» жасауды ғана көздейді. Туризм бизнесінде өбден әкей болған, бәсекелестердің шыққанын қаламайтын кәсіпкерлер кейде олардың қолтығына су бүркіп отырады.

Тау шаңғысы туризміне қатысты жағдай да осыған ұқсас. «Шымбұлақ» Алматы қаласының орталығынан небәрі жарты сағаттық жердегі ерекше табиғаттың ортасында тұр. Әлемде оған тең келетін демалыс орны кемде-кем. Алайда, көптен бері ештенде жасал-

маған курорттың сыны да, сыры да кетіп, тозып барады. Табиғаттың тамаша тартуы саналатын осы керікті мекенді дамыту үшін тың тәсілдер қажет. Қазір еліміздегі тәжірибелі девелоперлік компания іске кірісті. Бірақ Үкімет пен өкімдіктің қолдауына қарамастан, жұмыс барысы дайындық және таныстыру шараларынан аса қойған жоқ. Ал көрші елдерде тау шаңғысы инфрақұрылымы қарқынды салынып жатыр.

Алматы тау кластерінің әлеуеті өте зор. Бұл салада аukatты адамдарға да, орташа табысы бар азаматтарға да бірдей қызмет көрсетілуге тиіс. Сондықтан ондағы туристік инфрақұрылымды өртаптапандыру мәселесіне назар аудару қажет.

Туризм саласындағы кадр тапшылығы — өте өзекті мәселе. Сондықтан Түркістанда Халықаралық туризм және меймандостық университеті ашылды. 2024 жылы оқу ордасының алғашқы түлектері дипломдарын алып, еңбек нарығына қосылды. Алайда, бұл — жеткіліксіз. Кадр мәселесін шешу үшін қосымша шаралар қабылданады.

Дегенмен, салымыз суға кетіп, еңсемізді түсіріп отыруға да болмайды. Әлемдік деңгейдегі таблоидтар саяхатшыларға Қазақстанда демалуды ұсынып жатса, екі есе қарқынмен жұмыс істейміз керек. «CNN Travel» 2025 жылы Алматыны Орталық Азиядағы «сөні мен салтанаты жарасқан жаңа астана» деп атады. Алматы өкіміне шаһарды күндіз-түні қонақ үзілмейтін Нью-Йорк, Мәскеу, Париж сияқты «еықшашан көз ілмейтін қалаға» айналдыру тапсырылды. Қалада инфрақұрылымды жақсарту, абаттандыру, жарықтандыру бағытында өлі де көп жұмыс істелуі керек.

— *Жасанды интеллекттің дамуы туралы сұрағым келеді. Сіз халыққа Жолдауыңызда Қазақстанды үш жылдың ішінде цифрлық елге айналдыру қажет деген нақты міндет жүктөдіңіз. Ал жаңа жылға арналған құттықтау сөзіңізде 2026 жылды Цифрландыру және жасанды интеллект жылы деп жарияладыңыз. Көздеген мақсатқа жету үшін не істелуі? Бастамаңыздың шын мәнінде табысты боларына сенсіз бе?*

— Қазақстан цифрлық державаға айналуы керек. Бұл — қазіргі жаңа технология дәуірінде өркенietті ел болып қалудың бірден-бір жолы. Халқымыздың ой-санасы мұндай инновацияларға дайын екеніне сенімдімін. Оның үстіне, Қазақстанда азаматтарымыздың өмір салтын едәуір өзгерткен танымал финтех компаниялар табысты жұмыс істеп жатыр.

Технология саласындағы нағыз әлемдік алпауыттар — АҚШ пен Қытай арасындағы бәсеке күше түсті. Америка басшысы АҚШ-тың үстемдігін нығайту үшін арнайы бағдарлама жүзеге асырыла бастағанын мәлімдеді. Қытайдың да шегінетін ойы жоқ, олар мұны ұлттың абырой-беделіне қатысты мәселе деп санайды. Қазірдің өзінде Қытайда жасанды интеллект мәселесімен айналысатын бес мыңға жуық компания жұмыс істеп жатыр. Басқа дамыған мемлекеттер де қамсыз отырған жоқ.

Қазақстан да экономика мен қоғамдық өмірге жасанды интеллекттің өнгізуге басымдық беріп жатыр. Еліміздің бұл жұмысқа қатысты бастапқы мүмкіндіктері жаман емес. Мемлекет көрсететін қызметтерді, қаржы технологияларын, экономиканың бірқатар секторын цифрландыру ісінде нақты жетістіктеріміз бар. IT-старттаптарды қолдайтын толыққанды экжүйеі тиімді жұмыс істеп тұр. Екі мың компанияның басын қосқан Astana Hub инновациялық кластері де бар. 2025 жылы IT-қызметтердің жалпы экспорты бір миллиард долларға жуықтады. Цифрлық активтерге арналған СуртоCity пилоттық аймағы құрылып жатыр. Жедел дамитын Alatau city қаласының құрылысы басталды. Мемлекеттік деректерді жинау және талдау жұмысының қарқыны күшейіп келеді. Кәсіби мамандар мұндай деректерді алдағы дәуірдің жаңа алтыны деп санайды.

Бытыр мамыр айында Жасанды интеллекттің дамыту жөніндегі кеңес жұмысын бастады. Оған шетелдің және өліміздің беделді сарапшылары шақырылды. Қарашада «Жасанды интеллект туралы» заңға қол қойылды, жаңа заң жақында күшіне өнеді. Жасанды интеллект және цифрлық даму министрлігі құрылды. Alem.Cloud және AI-Faragium деп аталатын екі суперкомпьютер іске қосылды. Астана әкімдігі Біріккен Араб Әмірліктерінің танымал компаниясымен бірлесіп, дербес платформа құрды.

Кәсіби кадрларды даярлау үшін мектептер мен университеттерде тиісті білім беру бағдарламалары жүзеге асырылып жатыр. Мәселен, 650 мыңнан астам студент AI-Sana бағдарламасы аясында білім алды. Көп ұзамай Жасанды интеллект мамандандырылған зерттеу университеті ашылды.

Жасанды интеллект пайда болғаннан бері болашақтың кемесіне мініп үлгеретін елдер мен ескі заманда қалып қоятын елдердің арасы алшақтай бастады. Сондықтан мен цифрлық технологиялар мен жасанды интеллекттің Қазақстанның даму жолындағы басым бағыт деп жарияладым. Биыл өте көп шаруа атқарылады. Осы айрықша маңызды жұмыстың табысты боларына сенемін.

— *Сіздің стратегиялық жоспарларыңыздағы яролық энергетиканың орны қандай?*

— Сенімді энергия көзі болмаса, Қазақстан экономиканың жаңа технологиялық үлгісіне көше алмайтынын түсінуіміз керек. Суперкомпьютерлерге, дата-орталықтар мен автоматтандырылған өндіріс кешендеріне өте көп энергия қажет. Бұл — жаңа жандандық технологиялық құрылыстың басты талабы.

Қуат көздерін салу үшін білікті мамандар керек. Капитал қоры шамамен 4,5 триллион доллар болатын өлемдегі ең ірі компания — NVIDIA-ның басшысы жақында «көк жағалылар», яғни техникалық мамандық иелері мульти-миллионерлер қатарына қосылады деп болжам жасады.

Бірнеше атом станциясын салу — біріншіден, тарихи оқпылықтың орнын толтыру деген сөз. Себебі уран өндірісі бойынша әлемде көш бастап тұрған елдің бірде-бір атом электрстанциясын салмауы мүлдем ақылға қонбайды. Екіншіден, бұл қадам Қазақстанның абырой-беделін нығайта түседі. Біз атом станцияларының салу арқылы техникалық инсталляцияның жаңа буынын қалыптастырамыз. Тісінінше, мемлекеттік саясаттың түпкі мәнін өзгертеміз. Осыны қаперден шығармаған жөн.

Тағы бір өте маңызды тақырып — жер қойнауында сирек кездесетін металдар. Болашақта ондай материалдарға деген сұраныс арта береді, алдағы бес жылдың өзінде бұл сұраныс екі есе өседі. Осы ретте Қазақстан үшін тағы бір мүмкіндік ашылады. Еліміз жер қойнауында сирек кездесетін минералдар қоры бойынша әлемдік көшбасшылар қатарына қосылуы өбден мүмкін. Қазақстан стратегиялық маңызы бар осы саладағы өз рөлін қушейтеу үшін АҚШ, Қытай, Ресей, Оңтүстік Корея, Жапония елдерімен және Еуропа Одағының бірқатар мемлекетімен ынтымақтастығын дамыта бастады.

— *Тағы бір тақырыпқа ойыссақ. Жұртты бұрыннан толғаңдырып жүрген мәселелер бар. Мысалы, кейбір ірі бизнес өкілдерінің өмірі сансалпанатқа толы. Олар қалпалы азаматтардың да, қарапайым адамдардың да қамын ойлап өмір сүруді қашан үйренеді?*

— Бизнес — көз келген елдегі экономиканың негізгі тірегі. Біз ұзақ жолды жүріп өттік. Осы жолда жұрт жеке меншік институтына ешім қол сұқпауға тиіс екенін түсіне бастады.

Мен мемлекеттік билік жүйесінде жоғары лауазымды қызметтерді атқара жүріп, сөзбен де, іспен де ұлттық буржуазияның заңды мүддесін қорғауға тырыстым. Себебі экономиканы өркендету және мемлекеттің қоғамдық негіздерін нығайту ісінде кәсіпкерлер әлеулі рөл атқаратынын жақсы түсінемін.

Тарихи себептер мен ұлт болмысындағы ерекшеліктерге байланысты ірі бизнесмендеріміз қарапайымдылық, үс-

тамдылық сияқты қасиеттерге мән бере қоймайтыны рас.

Мен Швейцарияда жұмыс істеп жүргенде аса ірі әрі белгілі кәсіпкерлермен кездесулер өткіздім. Сол кезде олардың өз қаражатын өте үнемдеп жұмсайтынын және елден дараланып көзге түскізі келмейтінін көріп, таңғалдым. Миллиардтаған қаржысы бар адамдар қонақуыдың қарапайым бір бөлмесінде тұруға намыстанбайды. Жеке ұшақпен ұшақ түгілі, бірінші санаттағы орындарға да отырмайды. Бірақ бұл — олардың бойында ғасырлар бойы қалыптасқан дағды.

Ал біздің кәсіпкерлеріміз үшін қалыпты көрінетін өмір салты кейде қоғамның наразылығын тудырып жатады. Мұндай жағдай көптеген елде бар. Сол үшін де қайырымдылық қызметі жұмыс істейді. Бұл — қоғам мен бизнес арасындағы өзара келісім іспеттес.

— *Сіз Республика күні қарсаңында өткен азаматтарды мемлекеттік наградалармен марапаттау рәсімін кейін кәсіпкерлермен жеке кездесіп, оларға наразылығыңызды ашық айттыңыз деп естідік. Құпия болмаса, әңгіме не туралы болды?*

— Жаңа ғана сөз болған қайырымдылық туралы, отанышылдықты жасампаз іспен көрсету жөнінде сөйлестік. Бізге халық алдындағы жауапкершілігін жақсы білетін әрі соны терең түсінетін ұлттық буржуазия керек.

Себебі халық болмаса, олар ешқашан табысқа жете алмас еді. Мен қоғамның игілігіне қызмет ету билік жүктеген міндет емес, мәртебелі парыз екенін тағы да олардың өсіне салдым. Осы орайда шетелде табысқа жетсе де, туған жерін ұмытпай, халқына көмектесіп жүрген ірі кәсіпкерлерді жақсы үлгі ретінде атап өттім. Ондай азаматтар ауқымды жобаларды жүзеге асырып жүр. Қалаларда инфрақұрылым салып, жөндеп, мұражайлардың, емханалар мен мектептердің құрылысын қаржыландырып жатыр.

Қазақстанда көп нәрсе өзгерді. Қоғамдық сана жаңғыра түсті, мемлекеттік басқару жүйесі жаңарды, саяси қайраткерлер ауысты. Ірі кәсіпкерлер ғана жүрісінен жаңылмай, бәз-баяғы қалпында келе жатыр. Бірақ бұл, бір жағынан, биліктің бизнеске көзқарасы дұрыс екенін көрсетеді.

Кәсіпкерлердің бәрі бірдей мемлекеттің қолдауын дұрыс түсіне бермейді, әрдайым солай болуға тиіс деп қабылдайды.

Олар ауқымды жобаларды бастап алып, кіт өтсе Үкіметтен көмек сұрайды. Мен оларға «бизнеспен айналысып жатқан сіздер ме, әлде Үкімет пе?» деп сұрақ қойдым.

Қиырлық саяси ойындармен әуестеніп көткен кейбір кәсіпкерлерді сынауға тура келді. Бизнесмендер ел экономикасын өркендету үшін жұмыс істеуі керек. Тіпті кәсіптің жілігін шағып, майын ішкен Илон Масктің өзі саясатқа белсенді араласпау туралы шешім қабылдады.

Отандық бизнес өкілдері тарихымызда бұрын-соңды болмаған алапат тасқын кезінде елдік істен шет қалған жоқ, апат салдарын жоюға қаржылай көмек көрсетті. Бұл — қуанарлық жағдай.

Мен қайырымдылықпен айналысып жүрген азаматтарды қолдау үшін арнайы «Мейірім» орденін өңгіздім. Елге жанашырлық көрсетіп, әлеуметтік жауапкершілік танытқан кәсіпкерлер биылдан бастап осы жоғары наградаға ие болады. Осылайша олардың қоғам алдындағы абырой-беделі мен мәртебесі айқындалады.

— *Тағы бір өзекті тақырып. Қаңтар оқиғасына қатысқан бірқатар азаматқа байланысты сот процесі туралы ақпарат БАҚ беттерінде бытыр ара-тұра жарияланып тұрды. Тергеу амалдары әлі жүріп жатыр ма?*

— Бұл тақырыпқа қатысты негізгі мән-жайдың бәрі әлдеқашан белгілі болды. Сол оқиғалар бойынша тергеу жүргізу кезінде құқық қорғау органдары азаматтық қоғам өкілдерімен тығыз байланыста жұмыс істеді. Бірқатар қоғамдық комиссия құрылып, оған белгілі заңгерлер жетекшілік етті. Мұндай қадам жұмыстың бейтарап ұстанымымен жүргізілуіне, сол арқылы барлық оқиғаның ақ-қарасын анықтауға мүмкіндік берді. Осы орайда азаматтық жауапкершілік танытып, кәсіби біліктілігін көрсеткен үшін оларға ризашылығымды білдірім келеді.

2022 жылдың наурыз айында Парламентте арнайы қоғамдық тыңдау өтіп, бұл оқиғаға және еліміздің конституциялық құрылымын бұзбақ болған қылмыскерлердің әрекетіне егжей-тегжейлі баға берілді.

Иә, кейбір сот процестері, сондай-ақ қаңтарда ұрланған көптеген қаруды іздеstrу жұмыстары әлі жалғасып жатыр. Сол күндері қылмыскерлер үш мыңнан астам қару-жарақты иемденіп көткен еді. Бірақ күштік құрылымдардың арқасында қару-жарақ жасырылған қоймалардың көбі табылды.

Қаңтар оқиғасын талқылайтындар көбінесе сол кездегі дағдарыстың түпкі мәнін түсінуге еш пайдасы жоқ дүниелерді қазалап кетеді. Сол үшін оларды кінәлауға да болмас. Дегенмен, ақиқат жолында ешқашан қызбалыққа салынбау керек. Алматыдағы аласапыран туралы жиі айтылып жатады, мұны түсінуге де болады. Бірақ зұлымның сиқырлы таяқшасымен жасалғандай адам сенгісіз жағдайлар болғанын да естен шығармау керек. Нақтырақ айтқанда, бүлікті ұйымдастырушылардың өмірімен бір мезетте он екі қалада жаппай теріпсіздік белен алды. Оның арты қаскөйлердің көптеген облыс өкімдіктері мен құқық қорғау органдарының ғимараттарын басып алуына әкеп соқтырды.

«Төңкеріс» жасауға өбден машықтанған мамандардың жетекшілігімен

тәртіпсіздікті ұйымдастырушылар Үкіметтің жанар-жағармай бағасын өсіру туралы шешімін желеу етіп, адамдарды жаппай шеруге шығуға итермеледі. Со-сын азаматтардың, мемлекеттік қызметшілердің, бір таңғаларлығы, күштік құрылым қызметкерлерінің едәуір бөлігінің арасында дүрбелең туғызды. Олар қару-жарақ пен құпия құжаттарды қараусыз қалдырып, жұмыс орындарын тастап, көте бастады. Ұлттық қауіпсіздік комитетінің және Ішкі істер министрлігінің кейбір басшылары сын сағатта Отан алдындағы адалдығын сақтап қала алмады, кәсіби деңгейі де төмен екенін көрсетті.

Осындай жағдай, әсіресе бүлікшілердің басты нысанасы болған Алматыда анық байқалды. Әскери қызметшілер мен қала тұрғындары қатты қорлыққа ұшырады. Әкімшілік ғимараттар, сауда орталықтары, дүкендер мен банктер қирап, өртке оранып, тоналып жатты. Мұндай жүргенсіздікке қарсы төтенше шаралар қабылдау қажет болды. Қазір, арада біраз уақыт өткен соң, пиғылы арам әрі сана-сезімі таяз кейбір адамдар мемлекетіміздің елді құрдымға жібере жаздаған сұмдық берекесіздіктейн аман қалғаны жайлы өңгімені әдейі айналып өтіп, қасақана ойына көлгенді айтып жүр.

— *Қаңтар оқиғасынан кейін сіз олигополияға қарсы күресті қолға алып, заңсыз иемденген активтерді мемлекетке қайтару жөнінде бастама көтердіңіз. Сол үшін Бас прокуратураның жанынан арнайы комитет құрылды. Бірақ бытырғы Жолдауыңызда бұл құрылымның атауын Инвесторлардың құқығын қорғау жөніндегі комитет деп өзгерту туралы тапсырма бердіңіз. Жұрт бұл шешімді жете түсіндікпін дейсіз ғой. Мұндай қадам заңсыз активтерді елге қайтару тақырыбы осымен жабылды дегенді білдіре ме?*

— Әрине, жоқ. Бас прокуратураның мәліметтеріне тоқталып өтейін. Заңсыз активтерді елге қайтару жөніндегі комитет үлкен жұмыс атқарып, олигополия өкілдерінен 1,3 триллион теңгеден астам қаржы ө

жаңа кезеңіне қадам басты

Қабылданған шешім қатардағы жемқорлар-ды ғана емес, қылмыстық әрекеттің идеолог-тары мен ұйымдастырушыларын да жауапқа тартуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар қыл-мыстың алдын алу үшін түсіндіру және ағарту жұмыстарына әдеттегідей айрықша назар ау-дарылады. Қазір бұл – мемлекеттік қызмет істері агенттігінің құзырындағы міндет. Жалпы, жем-қорлықтан аулақ болу қажеттігін балалардың құлағына жастайынан құя берген жөн. Бұл жер-де мектептер, қоғамдық ұйымдар, белсенді азаматтар, әсіресе ата-аналар шешуші рөл ат-қаруға тиіс. Сол кезде елімізде жең ұшынан жал-ғасқан жемқорлыққа мүлдем төзбеге мәдениеті қалыптасады.

Ұлттық қауіпсіздік комитеті санмен әуес-тенбей, салаға мән беріп, жемқорлыққа қарсы нақты жұмыс жүргізеді. Сонда мемлекеттік қыз-метшілер құқық қорғау қызметкерлеріне жалтақ-тамай, батыл шешім қабылдайтын болады.

– *Сіз Жолдауыңызда әлеуметтік жеңіл-діктер тығм көбейіп, массалық пен алаң-тыққа жол берілгенін қатаң сыная алдыңыз. Жұрт иммиграцияда қатысты көзқарасы-ңызды да білгісі келеді...*

– Қазақстан – әлеуметтік мемлекет. Денсау-лық сақтау, әлеуметтік қамсыздандыру, ғылым және мәдениет саласына қатысты барлық мін-деттеме толық орындалады. «Сырт көз – сын-шы» деген сөз бар. Шетелдіктер, әсіресе көрші мемлекеттердің тұрғындары біздің елдегі әлеу-меттік қызметтің социалықты дамығанына қы-зыға да, қызғана да қарайды. Соның ішінде кепілдік берілген тегін медициналық көмек және азаматтарға арналған көптеген жеңілдік бар. Тіпті Қазақстанды «коммунизм орнаған» ел деп атай бастады.

Мысал ретінде, жекеменшік мектептердің иелері де ауқымды мемлекеттік субсидия ала-тын орта білім жүйесін айтуға болады. Барлық аймаққа жекеменшік мектептердің, балабақша-лардың, оқу орталықтары мен үйірмелердің жұ-мысын қамтамасыз ету үшін «жан басына сәйкес қаржыландыру» қағидаты бойынша қомақты қаражат бөлу міндеті жүктелген. Бұған қоса ауқат-ты кәсіпкерлердің міншілдегі және ата-аналары балалардың оқу ақысына көп ақша төлеп отыр-ған элиталық мектептерге де бюджеттен қаржы бөлінеді.

Бұл саланы мемлекеттен қаржыландыру жүйесінің өзін реформалау керек. Министрліктің бу-рынғы басшылары еңізген бүгінгі бурмаланған тәртіп бей-берекеттікке өкел соқпайды, себебі қазірдің өзінде қаражат жетпей жатыр.

Жекеменшік медицина саласында да осыған ұқсас ахуал қалыптасқан. Бұрын жекешеленді-рілген медицина мекемелері көбінесе күрделі құрал-жабдықтар сатып алмайды, тексеруден өту үшін наұқастарды мемлекеттік емханаларға жібереді. Бірақ ең бастысы, оларға шын мәнінде наұқастардың санына қарай емес, «тіркелген» адамдардың санына қарай бюджеттен ақша бөлінеді және бұл «жан басына сәйкес қаржылан-дыру» деп аталады. Наұқастардың санында мүлде нақтылық жоқ, тіркеу жұмыстары қалай болса солай жүргізіледі. Барлығы ашық болуға тиіс, осы саладағы үрдістің бәрін цифрландырған жөн.

Жалпы, бұл – күрделі мәселе, Үкімет бұған назар аударуға тиіс. Мәнпауазымды тұлғалардың мұндай жағдайға жол беріп қана қоймай, мем-лекет мүддесіне қайшы келетін нәрселерді «өз қолымен» жасағанына таңғаламын.

Бір сөзбен айтқанда, тиісті мекемелердің жөніс із-әрекеттерінің кесірінен білім беру және денсаулық сақтау салаларындағы жеке кәсіпкер-лік ұғымы бурмаланып кеткен. Ахуалды түзеуі қажет. Бюджеттен қаржы бөлінбесе, әлеуметтік нысандардың қиын жағдайға тап болуы мүмкін екенін түсінемін. Бірақ жеке бизнесті түгелдей дерлік мемлекеттің мойнына артып қоюға бол-майды.

Сонымен бірге медицина туризмі тұрғысынан алғанда Астана мен басқа да қалаларымыздың танымалдығы арта түскені көңіл қуантады. Дәрі-герге қаралып, сапалы ем-дом алу үшін көрші елдерден бөлек, тіпті АҚШ-тың және Еуропаның кейбір мемлекеттерінің азаматтары Қазақстанға келіп жатыр.

Мемлекет мұғалімдерге және медицина са-ласының қызметкерлеріне өте жақсы қолдау көрсетті. Олардың жалақысы бірнеше есе өсіп, қоғамдағы мәртебесі де арта түсті. Бұл дер-кезінде қабылданған орынды шешім болды.

Бірақ алаяқтыққа жол берілмейді. Кеңес заманындағы түрлі аймақтық қақтығыстарға қа-тысқан «ардагерлер» әлі күнге дейін әлеуметтік желілердегі тіпті айдальанып келеді. Мән халыққа Жолдауымда Кеңес одағының күйрегеніне отыз жылдан астам уақыт өте де, «ардагерлер» күн өткен сайын көбейіп, неге екені белгісіз, жасарып бара жатқанын айтып.

Тағы бір мысал. Статистикаға қарасақ, Қазақстанда 740 мыңнан астам мүгедек адам бар екен. Еліміздің ешқандай қарулы қақтығысқа қатыспаптынын ескерсек, 20 миллион халқы бар мемлекет үшін мұның көптеу екеніне келесітіп шығарсыз. Кезінде жауапты мекеме қызметкер-лері мемлекеттен көмек алу үшін тұстарың мәселен, гипертония диагнозы қойылған жақын-дарын мүгедектер қатарына қосып жаза салғаны анықталып отыр. Мүндай заңсыз әрекеттер аз емес. Сондықтан Үкімет пен құқық қорғау орган-дарына осы салада тәртіп орнатуды тапсырдым.

Қандастар мәселесіне келсек. Әрине, мән сырттағы ағайынның тарихи Отанына оралғанын құптаймын. Бірақ олардың қоғамымызға дұрыс кіргіуіне қатысты мәселелерді шешу қажет. Былтыр Қазақстанға 16 мыңнан астам қандас көшіп келген. Соның ішінде еңбекке жарамды азаматтардың он бес пайызының ғана жоғары білімі бар. Сол себепті көбі Қазақстандағы әлеу-меттік-экономикалық ортаға бейімделу бары-сында қиындықтарға тап болады. Олар негізінен Алматы облысының халық көп тұратын аудан-дары мен ауылдарына және Маңғыстау облы-сының Жанаөзен қаласына қоныстанған. Орта-лық және жергілікті билік, сондай-ақ құқық қорғау органдары бұл жағдайға назар аударуға мәжбүр болып отыр.

Мән былтырғы сұхбатында Қазақстанда барлық азаматтың құқығы бірдей екенін, ешкімге ешқандай артықшылық немесе басымдық беріл-мейтінін айттым. Біз өркеніетті, әділетті мем-лекет құрып жатырмыз. «Зан үстемдігі» қамта-масыз ету, білімнің сапасын арттыру, мәдениетті болу, аябай еңбек ету, тәртіпке басу иә және мемлекеттік рәміздерге құрметпен қарау арқылы ғана осы мақсатқа жетеміз. Еліміздің болашағы дарынды, бастамашыл әрі отанышыл жастардың қолында.

Мән мұны үнемі айтып жүремін. Себебі, Мемлекет басшысы ретінде өскелең ұрпақтың жасампаз қуатына сенемін.

– *Елдің қораныңа қабілеті айрықша ма-ңызды екенін біріміз білеміз. Бірақ, сарбаз-*

дардың өліміне қатысты оқиғаалар әскери қызметтің беделін, Қарулы Сізүтеріміздің абыройын түсіріп жатыр. Сіз армиядағы ахуалды қалай бағалар едіңіз?

– Мән әскери борышын өтеуге шақырылған сарбаздардың жарақат алуы мән қаза болуына қатысты оқиғаларды өркеніетті елге жат, теріс үрдіс деп санаймын. Бейбіт заманда мұндай жайттар болмауға тиіс. Бұл туралы барлық күштік құрылым басшыларымен жуырда өткен кеңесте де айттым. Қорғаныс саласына жауапты мекеменің басшылығын тәрбие жұмысын дұрыс қадағаламай отырғаны үшін сынға алдым. Армия жастарға қолдау көрсетіп, оларды еліміздің нағыз азаматы ретінде тәрбиелеп шығаруы керек. Командирлер әскери қызметшілерге үлгі-өнеге болуға тиіс. Әскерде әлімжеттікке, бұза-қылыққа, рушылдыққа, жершілдікке орын жоқ, ондай жайттарға жол берілмейді. Мұның бәрін өзім жеке қадағалап отырамын.

Мән ахуалды түзеу үшін шұғыл шаралар қабылдау жөнінде бұйрық бердім. Дегенмен, қайғылы оқиғалар әскери бөлімшелердің берінде болып жатпағанын атап өткен жөн.

Тексеру жұмыстары, жалпы, әскердегі тәртіп қатаң сақталатынын көрсетті. Танымалдыққа ұмтылған кейбір блогерлер әскердегі шынайы ахуалға мүлдем жанаспайтын сөз таратып жүр. Олар армияны сарбаздар күн сайын дерлік қылмыскерлердің құрбанына айналып, қаза табатын жер ретінде көрсеткісі келеді.

Шын мәнінде, сарбаз болу – өзінді дамыту үшін тың мүмкіндіктерге ие болу деген сөз. Әс-кері борышын өтеп қайтқан жастар жоғары оқу орындары мен колледждерде тегін оқи алады.

Олар әскерде жүргенде сұранысқа ие маман-дықтарды меңгереді. Келісімшартпен жұмыс іс-тейтін әскери қызметшілер мән офицерлер әлеу-меттік жағынан барынша қорғалған.

Армияда темірдей тәртіп болуға тиіс. Сар-баздар ант бергенде айтатын «Әскери қызметтің ауыртпалықтары мән қиыншылықтарын табан-дылықпен көтеремін» деген сөзден әскери өмір-дің қатандығын айқын аңғаруға болады.

Әскери қызметтің абырой-беделін көтеру және еліміздің қорғаныс қабілетін арттыру – мемлекеттің басты басымдығының бірі. Қарулы Күштерімізді технологиялық тұрғыдан жаңғырту жұмысы қарқынды жүргізіле бастады. Былтыр Ұлы Жеңістің 80 жылдығына орай өткізілген әскери шеруді шетелдік саясаткерлер мән әскери қайраткерлер жоғары бағалады, бұл іс-шара армиямыздың заманауи қару-жарақпен және техникамен, соның ішінде Қазақстанда жасалған өнімдермен толық жабдықталғанын, сондай-ақ, әскери қызметшілеріміздің дайындығы өте жақсы екенін айқын көрсетті. Әскери бөлімшелеріміз ел ішіндегі және халықаралық деңгейдегі жат-тығуларда тамаша нәтижеге жетіп жүр. Қазақ-станда колледждерден бастап университетке дейінгі білім және ғылым мекемелерін түгел қам-титын ұлттық әскери мектеп қалыптасты.

Жуырда Тараздағы мамандандырылған әскери мектепке бардым. Онда әлеуметтік жағынан осал топтағы отбасылардан шыққан балалар оқиды. Бұл – жақсы бастама. Мән осы мектепке аты аңызға айналған батырмысыз Бауыржан Мо-мышұлының есімін беру туралы шешім қабыл-дадым. Облыс орталығының бөрінде осындай мектеп ашу туралы тапсырма бердім. Бұл білім мекемелерінде бүкіл еліміз мақтан тұтатын сар-дарлар мән генералдар тәрбиеленіп шығатыны-на сенімдімін.

– *Тағы бір өткір тақырып – көлік апаты. Өкінішке қарай, жыл сайын жол-көлік оқи-ғасының салдарынан мыңдаған адам қаза болады. Сіз Жолдауыңызда да бұл тақы-рыпқа тоқталып, мәселені ретке келтіруді талап еттіңіз. Оң өзгерістер бар ма?*

– Бұл – көптеген өл үшін өте өзекті мәселе. Басты себептің бірі – автокөліктің көбеюі. Еліміз-дегі автокөлік саны былтырдың өзінде 300 мың-ға, ал соңғы бес жылда 1,7 миллионға көбейді. Оның үстіне, шамамен 3 миллион транзиттік ав-токөлік еліміздің аумағы арқылы өтеді. Автокөлік көбейген сайын, жол үстінде апат болу ықти-малдығы арта түседі.

Ішкі істер министрлігі құқық бұзушылықты анықтау және оның жолын кесу жұмыстарын жандандыра түсті. Инфрақұрылым жетілдіріліп, бақылау күшейді. Айыппұлды өсіру туралы шешім де, ең алдымен, жол қауіпсіздігін қамтама-сыз ету үшін қабылданды.

Соның нәтижесінде ахуал жақсарып келеді, көлік апаттарынан болған адам өлімі 9,4 пайызға азайды. Алайда, қоғам жол ержесін сақтауға нөмқұрайлы қараса, қолға алынған шаралардың ешқайсысы тиісті нәтиже бермейді. Түптеп кел-генде, жүргізушілер қарапайым, бірақ өте маңыз-ды талаптарды сақтамағандықтан, жан түрші-герлік апаттар болып жатады. Бұл жағдай көлік жүргізушілерінің жол ержесін білмеуінің немесе оны біле тұра елемейуінің кесірінен орын алады. Дәл осындай жауапсыз жүргізушілер адам өлімі-не өкеп соқтыратын апаттарға себепкер болады. Кейбір дамыған елдерде көлік апаттарының алдын алу үшін жаңа тұжырымдамалар енгізіліп жатыр. Соған сәйкес әр адам полиция қызметкер-леріне ұсталып қалудан қорыққандықтан емес, өзінің және басқа адамдардың қауіпсіздігін ойла-ғандықтан жол ержесін сақтауға тиіс.

Бұған қоса, осы салаға жаңа технологиялар-ды, соның ішінде жанданды интеллектіңі кеңінен енгізген жөн. Біз көліктер тоқтаусыз жүретін көш-елер саламыз. Сондай-ақ, қоғамдық көліктер-дің қауіпсіздігіне айрықша назар аударамыз. Себебі, автобустардың жол апатына ұшырауы азаюдың орнына көбейіп барады.

– *2025 жылдың екінші жартысы еліміз-дің сыртқы саясатындағы маңызды оқи-ғаларға толы болды. Сіз қысқа мерзім ішінде Бейжіңде, Вашингтонда, Мәскеуде, Анкарада, Абу-Дабиде, Ташкентте, Душан-беде, Бішкекте, Ашхабадта және Токиода болып қайтқан әлемдегі санаулы қайрат-кердің бірісіз. Өзінңізді ірі халықаралық қақтығыстарды шешу үшін ара азылн болуға арнайы шақырады деген де болжамдар бар. Бұл туралы не айтар едіңіз?*

– Сыртқы саясатқа қатысты жоғары деңгей-дегіс-шаралардың көптігі Қазақстанның абырой-беделі өсіп, халықаралық құқық субъектісі ретіндегі рөлі арта түскенін көрсетеді. Шетелге жасаған сапарларымынан бөлек, Азия, Еуропа және Таяу Шығыс аймақтарындағы ықпалды мемлекеттердің басшылары Астанаға сапармен келді.

Әрбір келіссөзде экономикалық және инвести-циялық ықпалдастыққа, әлемдік аренадағы қарым-қатынасқа қатысты маңызды мәселелер көтеріледі. Былтыр экономикамыздағы басым-дық берілген салаларды дамыту үшін жалпы сомасы 70 миллиард доллардан асатын құжат-тарға қол қойылды.

Қазақстан Еуразия кіндігінде орналасқан ел ретінде, әсіресе, қазіргі алмағайып заманда түр-

лі үдерістен сырт қалмауы керек. Біздің халық-аралық қатынастағы негізгі мәселелер туралы өз көзқарасымыз, нақты ұстанымымыз болуға тиіс. Сондықтан, мән БҰҰ Бас Ассамблеясының мерейтойлық сессиясында осы әмбебап жа-нандық ұйымды реформалауға қатысты Қазақ-станның ұстанымын егжей-тегжейлі айтып өттім.

Халықаралық дау-дамайларда ара ағайын болатын ешқандай ойым жоқ, сондай-ақ, бір-қатар елдердің ұсыныс-пікіріне қарамастан БҰҰ-дағы жұмысқа қайта оралатын ниетім де жоқ. Бірақ, жабық кеңестер мән пікірталастарға қатысамын, оның үстіне бірқатар мемлекет бас-шылары менің пікірімді білгісі келеді. Мән үшін осы маңызды жұмысты бұқаралық ақпарат құралдарында жариялаудың өзі қажеттігі жоқ, себебі популизммен аулақпын. Бұл ұстанымым жабық кеңестерге қатысушылар үшін де маңыз-ды болса керек.

– *Жаңа жыл қарсаңында Кремльде Тұң-ғыш президент Нұрсұлтан Назарбаев Ресей басшысымен тағы да кездесті. Кремльге қарасты ақпарат құралдары бұл жайында кеңінен мәлімет таратты. Кездесу туралы көптеген пікір айтылып, өсек-аяң өрбіді. Тіпті, Қазақстанда 2029 жылы болатын билік транзиті туралы сөз қозғалыпты, Назарбаев Владимир Пу-тиннің тікелей қолдауымен сол істе өң басты рөл атқарғысы келеді екен деген алып-қашпа өңгіме шықты. Сіз былтырғы сұхбатыңызда Тұңғыш президент пар-тияның ірі қайраткері ретінде көп уақы-тын өткізген Мәскеуді сағынатын болар, сондықтан ол жаққа жиі барады деп түсін-дірген едіңіз. Дегенмен, көптеген азамат Сіздің осындай «саммиттерге» шынайы көзқарасыңызды білгісі келеді.*

– Тұрақты түрде өткізіліп жүрген кездесулер бейресми сипатқа ие. Мұны Ресей президентінің өзі де атап өтеді. Таяуда өткен Санкт-Петербург-те басқосуда Владимир Путин маған Нұрсұлтан Назарбаевты оның өтініп сұрауы бойынша қа-былдайтынын айтқан еді.

Ресей президентінің ерекшелігі: ол достары-намын және әріптестерімен жылы қарым-қаты-нас құра біледі. Жұмысы өте қарбалас болса да, сенбі күні Қазақстанның Тұңғыш президен-тімен асықпай әңгімелесуге уақытын бөлді. Ол Нұрсұлтан Назарбаевты Еуразиядағы ықпал-дастық үдерісінің бастауында тұрған тәжірибелі саясаткер ретінде бағалайды. Ресей бұл үдерісте жетекші рөл атқарып отыр. Кремльдегі кездесу Владимир Путиннің адамгершілігі жоғары екенін көрсетеді.

Ондай әңгімелер барысында не айтылғаны маған қызық емес, бұл туралы ешқашан сұрақ қоймаймын.

Ал Нұрсұлтан Назарбаевтың жеке басына келерболсақ, мән оның қазіргі қазақ мемлекеттігінің негізін қалаған тұлға деп санайтынымды бірнеше рет айттым. Оның мемлекеттік институттарды және экономиканың нарықтық тетіктерін құру, жаңа астанамызды салу жолындағы еңбегін бәрі біледі. Өзініңше мәлім, біз Қазақстанды Әділдік, Заң және Тәртіп орнаған ел етіміз келеді. Сон-дықтан, ешкімді алапаламай, әр азаматтың ең-бегін әділ бағалау керек. Бұл еліміздің Тұңғыш президенті Нұрсұлтан Назарбаевқа да қатысты.

– *Ал билік транзиті туралы не айтасыз?*

– Бұл жөнінде сөз қозғауға әлі ерте, алды-мызда табанды жұмысқа толы бірнеше жыл бар.

– *Кейбір сарапшылар парламенттік ре-форма бір ғана мақсатпен – Парламент ра-еғасын лауазымын мемлекеттік басқару жүйесіндегі өз басты лауазыма айналдыру үшін ғана өткізіледі деп санайды. Сіз бұл лауазымды өзінңізге дайындап жатырсыз деген де сыбыс бар...*

– Бұл – бос әңгіме. Мұндай пікір менің саяси қағидаттарыма қайшы келеді. Мән Қазақстанның президенттің басқару үлгісіндегі мемлекет екенін бірнеше рет айттым. Осыдан 8 жыл бұрын, яғни Ақордаға келгенге дейін «Күшті Президент – ықпалды Парламент – Есеп беретін Үкімет» тұжырымдамасын жарияладым. Жеке бастың қамын қүйттеп, мемлекеттік жүйені тұтастай өз-герте салу барып тұрған жауапсыздық, тіпті, адамгершілікке жатпайтын әрекет болар еді.

Еліміз үшін аса маңызды реформаның бәрі жалпыхалықтық референдумға шығарылады. Бұл жерде ешқандай астыртын ойлар жоқ. Менің ұстанымым баршаға белгілі, саяси реформалар жалғаса береді. Ұзақ мерзімге арналған жоспар-дың бір бөлігі әдеттегідей жақын арада жария-ланады.

– *Биыл саяси тұрыйдан алғанда қандай жыл болмақ?*

– Қазірдің өзінде нақты айта аламын: биыл ел тағдырына тікелей әсер ететін, Қазақстанның ұзақ жылдарға арналған бағыт-бағдары айқын-далатын жыл болады. Мән конституциялық реформаға қатысты референдум өтетінін ал-дын ала айттым. Қазір сарапшылар тобымен бірге Ата заңымыздың редакциясына қатысты ұсыныстарды қарап жатырмын. Жоспарланған өзгерістер өте көп, бәрі тұтаса келгенде жаңа Конституция қабылдаумен пара-пар қадам жа-самыс деуге болады.

– *Сіздің күрделі мәселелерге әзілмен қарай алатыныңызды, ойыңыздың астарын өмірде болған тағылымды тарихи оқиғалар, я болмаса дипломатиялық тәжірибеңізден алынған мысалдар арқылы жеткізетінінңізді «президенттік орта» жақсы біледі деседі. Олар өткен кезеңнің белгілі тұлғаларын да жиі тілге тиек ететінінңізді айтатын көрінеді. Жоғары деңгейдегі саясаткер ретінде бұл қабілетіңіз Сізге септігін тигізге ме?*

– Әзіл айта білу және тарихи деректерді жетік білу үлкен саясатта да жоғары бағаланады. Мән кәсіби тарихшы емеспін. Сондықтан, көптің ал-дында өткен дәуірлерге қатысты тақырыптарға бара бермеймін. Бірақ, тарихқа қызығамын, кі-таптар мен мақалалар оқимын. Десе де, тарихи деректерді қазіргі саясаттың мүддесіне пайдала-нуға болмайды деп санаймын.

Белгілі жазушы, драматург Эдвард Радзинский өткен ғасырдағы 80-ші жылдардың басында Сталин туралы іргелі зерттеу кітабын жазуға кіріскенін айттыты.

Қаламгердің елге «қайта құру қарамандары» ретінде танылған достары «Сенің Сталинің кімге қажет? Ашықтың пен демократия дәуірі басталғанын білмейсің бе? Сталин заманы келмеске кетті» деп көкесте керек. Сонда жазушы «Мән кітапты жазып бітірген кезде жұрт Сталиннің суретін көтеріп алып, көшеде жүретін болады» деген екен. Ақыры солай болып шықты.

Тарихтан талай нәрсені үйренуге болады, күні көше ғана қуғында жүрген жандар ертең-ақ ұлы тұлға атанады. Есесіне, Ленин сынды көсемдердің әжуаға айналуы оң-оңай, халық оның қанатты сөздерін елдеқашан ұмытқан. Ал Троцкий өз естеліктерінде «партиямыздың ең

көрнекті ортақол адамы» деп атаған Сталинді қазір жұрт мадақтайды, тіпті, «Кадр бәрін шешеді», «Бала әкесі үшін жауап бермейді», «Өмір қандай керемет, өмір қандай көңілді», «Табыстан бас айналу», «Гитлерлер келеді-кетеді, ал нәміс халқы қала береді» деген сөздері үшін пір тұтады. Осындай тарихи парадокстар бізде де аз емес...

– *Ойыңызды тарқатып айтасыз ба?*
– Кез келген елдің, соның ішінде біздің де төл тарихымызда қайшылыққа толы оқиғалар мән ақиқатынан анызы басым тұлғалар жетіп артылады. Тарихи деректерді бурмалау, халыққа жасаған еңбегі күмәнді, яғни нақты мәліметтермен немесе құжаттармен дәлелденбеген адамдарды шамадан тыс ұлықтап көрсету – мән үшін мүлде ақылға қонбайтын нәрсе.

Соңғы жылдары Қазақстанда тарихты талқылау сөнге айналды. Түрлі подкасттар, фильмдер, мақалалар мән кітаптар шығып жатыр. Әрине, халықтың төл шежіресін тануға деген қызығушылығын түсінуге болады. Жалпы, бұл – құптарлық дүние.
Алайда, өкінішке қарай, мемлекетке кесірі тиетінін жете түсінбей, көпшіліктің көңілін табу үшін ойдан шығарылған деректер мән жалған ақпараттар тарататын, халқымыздың басынан өткен қиындықтарға өзге жұртты кінәлайтын тарихшысымақтар пайда болды. Жұрт олардың сандырағына сеніп, өткен дәуірдің жалған батырларын ұлықтай бастады. Мұның соңы жақсылыққа апармайды. Бұл – ақиқат жолы емес, керісінше «жалған түсінік туғызатын теріс жол».

Біз болашаққа ұмтылған қоғам, біртұтас ұлт ретінде төл тарихымызды танып, оны қаз-қалпында қабылдай білуіміз керек. Бізге негізсіз аңыз-әңгімелердің еш қажеті жоқ, оның бәрі сана-сезімімізге кеселін тигізеді. Тарих жұртты дауластыратын, жауластыратын тақырып емес, керісінше, қоғамды ұйыстыратын құндылық болуға тиіс. Ойдан шығарылмаған, яғни ақиқатқа құрылған шежіре бізді тарихтан тағылым алып, көмілшіктерімізді түзетуге, сол арқылы болашаққа сеніммен қадам басуға үйретеді. Сондықтан, біз Абайды және оның ой-толғамдарын кеңінен дәріптеп келеміз. Ол қоғамдағы көмілшіктерді бүкпесіз айтып, «Толық адам» болуға бастайтын дұрыс жолды нұсқап кетті. Ұлы ойшылдың ұрпаққа қалдырған баға жетпес мұрасы саналатын «Қара сөздері» әлі күнге дейін өзекті болып отыр.

Абай халқымыздың еңбекқор, білімпаз және адамгершілігі жоғары болғанын қалады. Мән-мағынасы жоқ сансыз пікірталастан басқа ұрпаққа ұлағат боларлық сөз қалдырмаған бірқатар қоғам қайраткерлерінің мұрасынан Абай ілімі әлдеқайда биік тұрғаны анық. Бірде-бір дәуірде, әсіресе, саяси аласапырандар кезеңінде көпірме сөздің еш пайдасы болмаған.

– *Сіздің «Қазақстан Республикасы Ішкі саясатының негізгі қағидаттарын, құндылықтары мен бағыттарын бекіту туралы» Жарлыққа қол қойғаныңыз былтырғы ай-тулы қадамның бірі болды. Жұрт идео-логияның рөлі, отаншылдық туралы жиі айтады. Сіз отаншылдық дегенді қалай тү-сінсіз?*

– Меніңше, отаншылдық деген ұлы сөзім жылтырақ сөзбөк, жалған әрекетпен бағалан-бауға тиіс. Нағыз отаншыл азамат жұрттың алдында көудесін соғып көпірмейді, өтегі жас-қа толып өңірмейді, онды-солды сұхбат бе-ріп ділмерсімейді. Үндемей жүріп, үлкен іс бі-тіреді. «Айдағаны бес ешкі, ысқырығы жер жаратынынсыз» бәрі патриот емес. Отаншыл болу – тұған еліңнің, отбасының игілігі үшін аянбай еңбек ету деген сөз. Қоқысты жинау, тал егу, та-биғатты аялау, үлкенге құрмет, кішіге ізет көр-сету де – отаншылдықтың белгісі.

Мән аймақтарға ісаралармен барғанда инжөнер-лермен, жұмысшылармен, мұғалімдермен, дәрі-герлермен, шаруалармен, әскери қызметшілер-мен, мәдениет қайраткерлерімен кездесемін. Олардың бәрі – сүйікті Отанымыздың нағыз па-триоттары. Отан отбасынан, аулаңнан көшен-нен басталады. Сондықтан, айналаңды аялап, табиғатты тазға ұстау керек.

Әлемде мультикультурализмді қолдап, ұлтар-лық және дінаралық татулықты жақтайтындар мән өзін

4 ДИДАР Еңбекпен еңсе тіктеген

1997 жылға дейін Айнакөл аталып келген, бүгінде Мөрәлі Шәменов ауылдық округі деген тарихи атауға ие елді мекеннің іргесі 1929 жылы қаланған. Бұл ауылдың қалыптасу жолы – ел еңбегімен, жер тынысымен біте қайнасқан тағдырлы тарих. Алғашқы қазығы «Белсенді», «Йіркөл», «Жігер», «Елтай» артелінің негізінде қағылып, 1950 жылы олар бір арнаға тоғысып, ұжымшар болып қайта құрылды. Берекелі Сыр бойының құнарын көдеге жаратқан ауыл халқы күріш егіп, ірі қара мен қой өсіруді негізгі кәсіпке айналдырды. Еңбек пен төзімнің, бірлік пен табандылықтың жемісі ретінде 1967 жылы бұл шаруашылық облыс көлемінде алғашқылардың бірі болып «Еңбек Қызыл Ту» орденімен марапатталып, Қазақ КСР-ның «Алтын кітабына» есімі алтын әріппен жазылды. Бұл – ауыл адамдарының маңдай терімен келген мәртебе еді. Кейін ауылға елге еңбегі сіңген Мөрәлі Шәменовтің есімі берілді.Өткеннің өңгесін бойына сіңірген, бүгіннің тынысын сақтаған бұл өлке қазір де өз болмысын жоғалтқан жоқ. Кеше ел еңбегімен танылған ауылдың бүгінгі тіршілігі қандай, уақыт көшінде қалай түлеп келеді? Осы сауалдардың жауабын іздеп, ауылдың бүгінгі тыныс-тіршілін бағамдау үшін жолға шықтық.

Ауылға кіреберістен ұлттық нақышы жоғалмаған, қаймағы бұзылмаған елді мекеннің тұтас келбеті көзге шалынады. Қаңтардың бет шымшыр аясында мұз қатып, «Айтектің» жағасын бойлай жайылып жүрген төрт түлік ауыл тіршілігінің өзгермес ырғағын аңғартады. Қыс қыспағына қарамастан, мал соңында жүрген жұрттың сабырлы қадамы, ақ қарды жамылған кең даладағы тіршілік тынысы қазақы болмыстың беріктігін байқатады. Бүгінде округ бойынша мұнда 1003 тұрғын, 202 отбасы тұрады. Қатар түзілген үйлер, ауласы жинақы қоңыр тірлік, бәрі де ауылға тән байыпты өмір салтын айқындап тұр.

Ауыл ішіндегі жол желісінің жалпы ұзындығы 7,5 шақырымды құрайды, елді мекен аумағында 12 ішкі көше бар. 2025 жылы «Ауыл – ел бесігі» жобасы шеңберінде ауыл көркін жаңғыртуға бағытталған ауқымды жұмыстар атқарылды. Атап айтқанда, Жамбыл және Б.Ердузюлова көшелерінде жалпы құны 69 миллион 34 мың теңге көлеміндегі жобамен күрделі жөндеу жүргізіліп, жұмыстар толық аяқталды. Көшесі түзелген ауылдың қадамы да нық. Тозығы жеткен жолдардың орнына тегіс асфальт төселіп, жергілікті тұрғындардың жол қатынасы айтарлықтай жеңілдеген. Инфрақұрылымды жаңғырту бағытындағы нақты қадамдар қатарында атқарылған жұмыс мардымды. «Мега Агро» ЖШС қаражаты есебінен 2 млн теңгеге ауылдағы электр бағаналарын ауыстыруға арналған жоба-сметалық құжаттар рәсімделіп, аудандық құрылыс, сәулет және қала құрылысы бөліміне ұсынылды.

Өткен жылы ауылдың ажарын ашып, тіршілік кеңістігін реттеуге бағытталған көркейту, көгалдандыру және абаттандыру жұмыстарына 1 млн 634 мың теңге бөлінді. Бұл қаржы ауыл келбетін айшықтауға, ортақ кеңістікті ұқыпты ұстауға жұмсалып, тұрғындар игілігіне қызмет етті. Сонымен қатар санитарлық тазалық жұмыстарына 807 мың теңге қаржы қаралып, көшелер мен қоғамдық орындардың тазалығы тұрақты қамтамасыз етілді.

Нәсібін еңбектен тапқан ауыл

Көшелермен бойлай көз салсан, әр ауладақамыспенсалынғанқоралардың

төбесіне қаз-қатар жиналған жоңышқа көзге түседі. Мұндағы жұрт табиғаттың мінезін жақсы біледі. Сондықтан қыс қамын ерте ойлап, тіршіліктің тетігін уақытында түгендепті. Бүгінде мұндағы экономикалық белсенді халық саны 470 адамды құрайды. Бірі тұрақты жұмыспен күн көрсе, бірі өз кәсібін дөңгелентіп, еңбегін табысқа айналдырып отыр. 303 адам ресми түрде жұмыспен қамтылған, ал 167 тұрғын өзін-өзі жұмыспен қамтып, нарық талабына бейімделген.

Былтыр ауыл экономикасына серпін берген нақты қадамның бірі ауыл шаруашылығын қаржылай қолдау тетіктерінің тиімді іске асуы болды. «Ауыл шаруашылығын қаржылай қолдау қоры» АҚ арқылы мал шаруашылығын дамытуға бағытталған бір жоба мақұлданып, оған 18 миллион 380 мың теңге көлемінде несие берілді. Ауылдағы еңбек бір арнада тоқтап тұрған жоқ, қайта жаңа бағыттармен толығып келеді. Мемлекеттік қолдаудың нақты тетіктері іске қосылған сайын, жергілікті тұрғындардың да өз ісіне деген сенімі нығая түскен. Соның бір дәлелі – «Еңбек, нәтижелі жұмыспен қамту және жаппай кәсіпкерлікті дамыту» бағдарламасы шеңберінде берілген грант. Жаңа бизнес-идеяларды дамытуға арналған мемлекетік қолдауды ұтымды пайдаланған үш ауыл тұрғыны құс шаруашылығын өрістетіп, жылқы мен сиыр өсіруді қолға алды. Алдағы кезеңде «Ауыл аманаты» бағдарламасы аясында жоспарланып отқан жұмыстар осы игі бастамалардың заңды жалғасына айналмақ. Кәсіп көкжиегін кеңейтіп, ауыл экономикасын әртараптандыруды көздеген бұл қадам тұрғындардың туған жерге тұрақтап, еңбек етуіне жол ашары есзсіз.

Елді мекен іргесіне жапсарлас жатқан дария жағасы – төрт түлікке таптырмас табиғи жайылым. Жағалай жүрсеңіз, кең өрісте өркін жайылған малдың қимылы көзге жылы ұшырайды. Қой-ешкіден бастап дария бойын бойлай жосылып жүр. Бүгінде ауылдық округтегі жеке отбасылардың қорасында 1079 бас мүйізді ірі қара, 1359 бас жылқы, 850 бас уақ мал, сондай-ақ 5 бас түйе тіркелген.

Жергілікті жұрттың басым бөлігі атакәсіпті берік ұстанып, егін егу мен

мал өсіруді, ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіруді негізгі тірек еткен. Сыр бойының дархан даласында төгілген маңдай тер еш кеткен емес. Былтыр да ауылдың қамбасы кең болды. Егіс алқаптары да мол ауқымды қамтыды. Ауылда 850 гектарға күріш, 86 гектарға жаздық бидай, 311 гектарға ескі жоңышқа, 122 гектарға жаңа жоңышқа егіліп, толық жиналды. Жердің құнарын танытқан, диқандардың ыждаһанын айқындаған көрсеткіш көңіл жадыратады. Шаруашылықтар бойынша да нәтиже оң. «Мега Агро» ЖШС 110 гектардан 7150 центнер күріш жинаса, «Ауылм ФҚ» 550 гектар алқаптан 36025 центнер өнім алды. «Мөрәлі Шәменов» ЖШС 41 гектардан 2460 центнер, «Белсенді» ШҚ 124 гектардан 6572 центнер, ал «Талант» ШҚ 5 гектар жерден 240 центнер күріш алды.

Әлеуметтік саланың әлеуеті жоғары

Даламның жұпар иісі – аңсағаным, Құпырамың, жұтқан сайын бал самалың. Дүниенің төрт бұрышын кезсем-дағы, Өзіңді сағынудан шаршамадым. Иә, бұл киелі топырақ талай дүлдүлді дүниеге алып келді. Сөз өнерін серік етіп, көмейіңен жыр төгілген, Елден де, ойымен де елге танылған Елден Әбдіқалықова да – осы ауылдың тумасы.

Бүгінде өңірдің мәдени өмірі мазмұнды да мағыналы жетістіктермен ерекшеленеді. Таяу жылдары 147 миллион теңге қаржыға күрделі жөндеуден өткен мәдениет үйі қазір ауыл руханиятының ордасына айналып, өнер мен өнегенің шамын өшірмей тұр. Осында көптен бері көрерменнің ыстық ықыласына бөленіп жүрген «Асыл ана» әжелер ансамблі жемісті жұмыс жасап келеді.

Биылдың өзінде ауылдың мәдениет үйінде 98 мәдени-көпшілік іс-шара ұйымдастырылған. Қазіргі таңда мұнда 5 үйірме жұмыс істеп, оған 70 қатысушы тұрақты тартылған. Жас өнерпаздардардың да жетістігі көңіл қуантады. Мәденет үйі жанындағы «Баласау» би тобы «Бозторғай» байқауында 3-орынға ие болды. Ал өн үйірмесінің өнерпаздары Серік Айсұлтан республикалық Jas-Star байқауында 1-орын жеңіп алып, ауыл абыройын асқақтатты. Ұлттық құндылықты ұлықтаған қолөнер саласында да олжа мол. Ұмыт бола бастаған дәстүрлі өнерді жаңғыртып жүрген қолөнер шебері Жаң Саттарқызы облыстық қолөнер байқауында 2-орын иеленді.

Ауылдың ең бір мейірімге толы мекені – бөбекжай. №18 «Бөбек» бөбекжай-балабақшасы тұрақты жұмыс жасап келеді. Бір-бірімен жапсарласа жалғасқан бұл ғимараттың іргесі 1984 жылы қаланған. Қабырғасы жылдар салмағын көтергенімен, ішіндегі өмір ескірмейді. Жалпы аумағы 936 шаршы метрді алып жатқан нысанда қазір 4 топта 80 бүлдіршін тәрбиеленуде. Ауласында бүлдіршіндерге арналған ойын кеңістігі де бар. Ең бастысы, ауыл тұрғындарының күнделікті қажетіне жарап, өз міндетін абыроймен атқарып келеді.

Ауылдың білімге бастар даңғыл жолы – Ә.Бердәулетов атындағы №34 орта мектеп. Бұл қара шаңырақта әр

оқу жылы үмітпен басталып, еңбекпен түйінделеді. Биылғы оқу жылын мектеп 219 оқушымен қарсы алып, оның ішінде 14 бала алғаш рет мектеп табалдырығын аттаса, 11 түлек алтын ұямен қоштасқалы тұр. Өткен оқу жылы мектеп тарихындағы табысты кезеңнің бірі болды. 11-сыныпты 16 оқушы аяқтап, олардың 12-сі ҰБТ-ға қатысты. Жетістіктің жалауы да желбіреді. 1 оқушы «Алтын белгіге», 2 оқушы «Үздік аттестатқа» ие болды. 8-і мемлекеттік грантка, ал қалған 4 оқушы жоғары оқу орындарының ішкі гранттарына ие болған.

Спорт саласын дамыту – ауыл болашағының өзегіне айналған маңызды бағыт. Осы жолда ауылдық округте ұлттық рухты түеткен жас ұрпақтың жігерін жанытын қазақ күресінен спорт мектебі жұмыс жасап тұр. Ауылдық балалар мен жасөспірімдер спорт мектебінде бүгінде екі жаттықтырушы тынымсыз еңбек етіп, 50 балаға тәлім беруде. Қазақ күресі – тек білектің күші емес, жүректің қайраты. Бозкілем үстінде өскен бала бойына жауапкершілік пен намысты қатар сіңіреді. Осыны сезінген ауыл жастары спорт арқылы шыңдалып, ертең елге қорған болар азамат болып қалыптасып келеді.

Ауыл тіршілігінің тынысы тек еңбекпен біліммен емес, адам саулығын күзеткен ақхалатты абзал жандармен де өлшенеді. Осы тұрғыда елді мекенде халыққа қалтқысыз қызмет көрсетіп отқан Мөрәлі Шәменов ауылдық емханасы бар. Мұнда бүгінде 1 жоғары білімді жалпы тәжірибелі дәрігер, 9 орта білімді медбике және 1 жедел жәрдем көлігі ауыл тұрғындарының денсаулығын қорғау жолында тынымсыз еңбек етуде. Өткен жылдың желтоқсан айында тіркелген науқастар саны 375-ке жеткен. Бұл кезеңде тұрғындар негізінен өздерінің созылмалы ауруларына байланысты тексерілуге жүгінген. Сонымен қатар тұмау мен салқын тиюдің өршуіне орай келген науқастар да аз емес.

Былтыр емхана есебінде 17 әйел босанған, ал бір жасқа дейінгі балалар саны 23-ті құрап отыр. Бұдан бөлек күндізгі стационар арқылы ем алуға келетіндер де бар. Айта кетерлігі, бұл емхананың тарихы тереңде жатыр. Алғашқы медициналық пункт 1953 жылы ашылған. Қазір сол ғимарат тозып, бұзылғанымен, оның орнына қалыптасқан медициналық қызмет дәстүрі үзілген жоқ. Қарапайым ауыл емханасының қабырғасында адам тағдырымен бетпе-бет келетін сәттер көп. Дертке дауа, жанға шипа болған жаңа ғимарат ауыл адамдары үшін ең сенімді орынға айналып үлгерген.

Жалағаш кентінен 25 шақырым қашықта, Сырдарияның оң жағалауын да қоныс тепкен бұл мекен – тарихы терең, тірлігі тиянақты ауыл. Бұл – бір ғана елді мекеннің тарихы емес, қазақ ауылының бүгінгі болмысы. Осылайша Мөрәлі Шәменов ауылы – өткенін ұмытпай, бүгінін баяндай етіп, ертеңіне сеніммен қарап отқан берекелі һәм киелі мекен. Қарапайым тірліктің өзінен үлкен мағына тапқан, бірлік пен еңбекке сүйенген ауыл жұрты болашаққа сеніммен қарайды. Сондықтан бұл ауылдың бүгінгі тынысы – ел ертеңінің берік негізі.

Гүлжан ЕСЖАН

Қазақ баласы құлап өсті, құлап тұрып, қайта жүгірді. Сол бір құлаудың арасында сынық та болды, шыққан буын да болды. Бірақ ауылда әр ауырсынудың өз дауасы бар еді. Қолын ұстап көріп, тамырын танып, сүйегін сөйлеткен сынықшы болды. Аттан құлаған ер де, асыр салып жүріп аяғы тайған бала да сынықшының табалдырығын аттайтын. Өйткені бұл өнер окумен емес, қонған қасиетпен келген. Бүгінгі медицина дамыған заманда да ауданда сынықшыға деген сенім жоғалмапты. Ғасырлар сүзгісінен өткен халықтық тәжірибенің жібін үзбей, көнеден жеткен қасиетті істі жалғап келе жатқан Сәрсенбай Төлемісов бүгінде сынықшылыққа жүгінетін жандардың қатары сиремегенін айтады.

Сынықшы Сәрсенбай

Сәрсенбай Жүнісұлы үшін бұл – кәсіп емес, аманат. Ол сүйекті қолымен ғана емес, түйсігімен таниды. Бұл жолға қалай келгенін де тебірене отырып еске алды. Айтуынша, сынықшылықты таңдап келген жоқ, қайта тағдырдың өзі жетелеп алып келген.

– Осыдан 47 жыл бұрын ағайынның бір баласының ас ішіп отырғанда қолын бүкшендетіп, ығын алға қарай қисайтып ұстап отқанын байқап қалдым. «Қолың неге бұлай?» деп қарасам, ығы біртүрлі. Сөйтсем, бір жыл бұрын опырылып құлап, қолын сындырып алыпты. Бірақ онысын ешкімге көрсетпеген, өз бетімен күрсе беріпті. «Керейінші» деп едім, сарт етіп орнына түсе қалды. Араға бір апта салып, мотоциклден құлап, тобығы тайып кеткен бір кісі келді. Ол да еш қиындықсыз орнына түсті. Содан бастап бүгінге дейін келетін адамдардың қарасы азайған емес, – дейді ол.

Сұрастыра келе бұл қасиетті жолдың тамыры төрелде жатқанын аңғардық. Сынықшылық Сәрсенбай Төлемісовке тосынан келмеген. Анасы да кезінде сүйек салған, халыққа шипа дарытқан жан болыпты. Демек, кейіпкеріміздің бойындағы қасиет те ана сүтімен, сол шаңырақтың тәлімімен дарыған.

Жүніс ағай мен Ақшай апаның қара шаңырағында дүниеге келген оның балалық шағы Қараөткенге қарасты Далдабай елді мекенінде өтті. Көрші-қолаңның ем-домға жүгінгенін көріп өскен бала Сәрсенбай халықтық тәжірибені ерте бойына сіңірді. Қазір алдына келгеннің қай жері шыққаның, қай тұсы тайғанын бір қарағанда-ақ аңғарып, халық өмінің жолымен жөнге салып беріп жүр. «Бұл – атадан қалған қасиет, қолдан үйренген іс емес» дейді ол. Сынықшының үйіне келетіндердің дені ауыл адамдары ғана емес, көрші елді мекендерден арнайы ат басын бұратындар да бар. Бұл – халықтық тәжірибенің өміршеңдігін, ел жадындағы сенімнің әлі де мықты екенін аңғартады.

Сынықшылықтың жолы жіңішке. Мұны ол әр сөзінен аңғартады. Ең күрделісі, бұғанға келгенде жауапкершіліктің салмағы сезіледі. Егер сүйек ішке қарай сыкса, ол – міндетті түрде дәрігердің ісі. Ондайда қол ішке кіре алмайды, тек ота арқылы тартып, орнына келтіреді. Ал жоғары қарай сыңған жағдайда көмегін аныпп қалмайтынын айтты. Кейде ашық сынықпен де келетіндер болатын көрінеді. Мұндайда ет пен тері зақымданғандықтан, алдымен жырылған жерді залалсыздандыру қажет екенін ескертті. Өйткені ең бастысы, іріңдемеу керек. Оның өз үйінің бір бұрышы шипа іздеп келген жандарға арнайы бөлінген. Күндіз ғана емес, кейде түн ортасында да есігі қағылып жатады. Сонда да келген жанды кері қайтарған емес. Ал кейде жағдай аса ауыр болмаса, жалай көздескен адамның да сынығын салып кете беретін кездері болады. Сынықтың оңай не қиын салынуы кейде тек сүйектің жағдайына ғана емес, келген адамның ниетіне, сабырына да байланысты болып шықты. «Адам өзі сеніп, бойын босатпаса, сүйек те көнбейді» дейді ол. Әдетте буыны бөкіп, бұғанасы қатпаған сөбилердің сынығы мен шыққаны тез орнына түседі. Көбіне балаларды шынтағынан епсіз тартып қалғанда буын тайып кететін жағдайлар жиі кездеседі. Бала сүйегі – жас шыбық. Мұндайда ауырсынганымен, сүйек ұзақ қиналтпай-ақ орнына келеді.

Ауданға сынықшы атымен танылған оның негізгі мамандығы – механик. Өмірінің еңбекке толы бір белесін 1974 жылы «ПМКА-да» су арналары мен каналдарды жөндеу ісіне арнаған. Темір мен тетіктің тілін білген ол жылдар бойы ел ырысының құретамыры саналатын су жүйелерінің тоқтаусыз жұмыс істеуіне өз үлесін қосты. Бүгінде «ҚазСушар» атауымен белгілі мекемеден зейнетке шықты.

Зейнетке шықса да, еңбектің дәмін ұмытпаған. Бүгінде 7-8 баладан нөмере, шеберге сүйіп отырған ол үшін тіршілік әлі қозғалыстан ажыраған емес. Кеше канал жөндеген кеп бүгінде елге шипа дарытып, ауласында жер баптап жүр. Жаз шыға аулаға өзі шығып, көкеніс егуді әдетке айналдырғанын айтады мәсі киілген аяқтарына қолын салмақтай қойып. Суарып баптауды да өз қолымен атқарады. «Жас кезде барлық іске бар болдық қой» дейді қастарын сәл көтерген күнде. Бұл сөздердің астарында бір дәуірдің еңбегі, тынымсыз тірлігі жатыр. Ал жетпіске таяғанда тізгінді балаларына бергенмен еңбекке деген ықыласы босаған емес. Қазақы болмысқа тән сабырмен өмір сүретін Сәрсенбай атанып бүгінгі тіршілігі еңбектің жасты емес, жастың еңбекті таңдайтынын дәлелдегендей.

Г.БАҚЫТБЕКҚЫЗЫ

Меншік иесі:

жауапкершілігі шектеулі серіктестігі

**Бас директор
Марат АРАЛБАЕВ**

**Жалағаш аудандық
“Жалағаш жаршысы” газетінің редакциясы**

**Бас редактор
Кенжетай ҚАЙРАҚБАЕВ**

Телефондар:

Бас директор - 8(7242) 70-00-36

Бас редактор - 32-0-41

**Бас редактордың орынбасары,
жауапты хатшы,
бөлімдер - 31-5-75**

Газет Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрілігінің Ақпарат комитетінде 16 сәуір 2019 жылы қайта тіркеліп, №17662-Г куәлігі берілген.

“Жалағаш жаршысы” аудандық газеті КР СТ ISO 9001:2016 (ISO 9001:2015) “Сапа менеджменті жүйелері” талаптарына сәйкес KZ.4310318.07.03.01178 нөмірімен сертификатталған.

Газет әр аптаның сейсенбі, сенбі күндері шығады.

Қолжазбалар өңделеді және кері қайтарылмайды.

Жеке авторлардың пікірі редакцияның түпкілікті көзқарасын білдірмейді. Жарнама мазмұнына жарнама беруші жауапты.

Газет редакцияның компьютер орталығында теріліп, беттеліп, «ASU» баспа үйі» ЖШС сәнімгерлік басқаруындағы «Сыр медиа» ЖШС баспаханасында басылды.
Тел.: 87242/ 40-06-68.
Газеттің таралымы бойынша 31-5-75 нөмісө 8 (7242) 70-14-08 телефон нөміріне хабарласуға болады.

Таралымы 2976 Тапсырыс №7